

ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK

Készítette: Forster Gabriella

Konzulens: Dr. Virághné dr. Horváth Erzsébet

1. A TÉMAVÁLASZTÁS ÉS AZ ANYAGFELDOLGOZÁS KÖRÜLMÉNYEI

Lakóhelyem, Gyomaendrőd Békés megyében, A Hármas-Körös folyó partján fekszik, Békéscsabától 40, Mezőtúrtól 15 kilométernyire. A mai település két különálló faluból, illetve községből állt régen: Gyomából és Endrődből.

Endrőd története a középkor elejére nyúlik vissza, avar kori leleteket is találtak területén a régészek.

A török hódoltság idején elpusztult, de az idegen uralom visszaszorítása után újratelepült, újjáéledt.

Viszonylag zárt közösségű település volt.

Ezen állítás bizonyítására bemutatok néhány adatot az Endrődi füzetek sorozat 1. kötetéből.

1896 és 1945 között 6256 házasságot kötöttek Endrődön.

Az összes házasságból mindössze 14,7 % volt olyan, ahol a vőlegény vagy a menyasszony nem endrődi volt, a házasságkötők 85,3 %-a Endrődön találta meg a párját.

Hogy miért lehetnek ezek az adatok jelentősek a ragadványnévadás gyakoriságának szempontjából?

Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy a falu népessége nem keveredett nagymértékben más településekével, s az egymás közti házasságok miatt nagyon sok egyforma családnevű, de egymással közeli rokonságban már nem lévő család keletkezett.

A legjellemzőbb példa erre a Tímár család.

A homonímia veszélye miatt vált szükségessé, hogy az emberek, főként a megkülönböztetés céljából ragadványneveket, ahogy ők mondják: mellékneveket adjanak egymásnak, egyes embereknek, családoknak.

A fentebb említett Tímár családnévhez 72 ragadványnév kapcsolódik.

Az előbbi ok miatt számos elnevezés született Endrődön. Az idő múlásával azonban egyre több ragadványnév feledésbe merül, a régi elnevezésekre ma már szinte csak az idősebb generáció emlékszik, sok névre és keletkezésük körülményeire már ők sem.

Ezért éreztem fontosnak, hogy összegyűjtssem a még meglévő, ritkábban vagy gyakrabban használt ragadványneveket, s felkutassam keletkezési körülményeiket.

Gyűjtésemben teljességre törekedtem, valamennyi elnevezést igyekeztem megtalálni, s így nagyjából 300 nevet gyűjtöttem össze. Jelenleg ennyi ismert és használt forma van Endrődön.

Helyszíni gyűjtést végeztem. A helyi Honismereti Egyesület vezetője: Hornok Lajosné Németh Eszter javaslata alapján kerestem fel 1992 júniusától augusztusáig

mintegy 20 idős embert, akik kérdéseimre igyekeztek minél pontosabban, hitelesebben választ adni. Dolgozatomban 13 adatközlő válaszait közlöm.

Adatközlőim valamennyien idősek, a legfiatalabb közülük 59 éves, a legidősebb 81. Egy kivételével mindegyikük helyi születésű.

Igyekeztem mindenféle foglalkozású személyt felkeresni, fizikai, illetve szellemi munkát végzőket egyaránt, alacsonyabb és magasabb iskolai végzettségűeket vegyesen.

A közölt adatokat magnóval rögzítettem, majd a hangszalagról jegyeztem le kiejtésnek megfelelően.

Mindegyik adatközlőt megkérdeztem minden elnevezésről.

Elsősorban az egyes ragadványnevek névadási okára, keletkezésük körülményeire voltam kíváncsi, illetve arra, hogyan használták a nevet, ki használta, és hogy körülbelül milyen régi lehet az elnevezés.

Az összegyűjtött ragadványneveket háromféle szempont alapján csoportosítottam: a névadás indítéka, használatuk, illetve szófajuk szerint.

A három felosztás nem egyforma súlyú. A legnagyobb hangsúlyt a névadás indítéka szerinti rendszerezésre helyeztem, mivel az összegyűjtött anyag jellege olyan volt, hogy azt tudtam legjobban kifejtteni.

A ragadványnevek használatára irányuló kérdéseimre adatközlőim nem tudtak pontos, hiteles válaszokat adni több elnevezés esetében, ezért ennél a felosztásnál csak a leggyakoribb használati formákat különböztettem meg.

A névadási indíték szerinti csoportosításkor, ha az adatközlők által közöltekben kettős, illetve hármas megfelelést találtam, az eredetet bizonyítottnak tekintettem. Előfordult olyan eset is, mikor mindössze egy embertől voltak adataim a névre vonatkozóan. Ha úgy ítélem meg, hogy az adatközlő által közöltek valószínűleg megfelelnek a valóságnak, akkor is elfogadtam bizonyítottnak az adott név eredetét.

2. AZ ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK RENDSZERE A NÉVADÁS INDÍTÉKA SZERINT

Az endródi ragadványnevek a névadás indítéka szerinti csoportosításhoz. B. Gergely Piroska rendezési kategóriáit használtam fel. Két fő csoportot különböztettem meg a ragadványnevek közül B. Gergely Piroska alapján:

„Nyelvi és társadalmi funkció szempontjából a ragadványnév nem egységes kategória. Az egyetemes és a magyar névtanban különféle elnevezésen lényegében két funkcionális válfaját különítik el: az elsődlegesen azonosító szerepű és az elsődlegesen érzelmi hatást keltő szerepű ragadványneveket. A magyar szakirodalomban leginkább gyökeret vert műszóval az előbbieket megkülönböztető neveknek, az utóbbiakat gúny- és bókneveknek szokás nevezni. (XIII. 33. o. 1. bek.)

Ezt a két kategóriát nehéz egymástól szétválasztani, nehéz az egyes esetekben eldönteni, hogy a vizsgált név melyik kategóriába tartozik.

Az összes ragadványnév közül azokat vettem a gúny- és bóknevek csoportjába, amelyekről az derült ki az adatgyűjtés során, hogy viselőjük nem kedvelte ezt a nevet, sértésnek vette, ha így szólították. A megkülönböztető nevek csoportjába soroltam mindazokat a neveket, melyeknél bizonytalan a nevet viselő emberek viszonyulása a ragadványnevükhöz, illetve azokat a neveket, melyek valóban megkülönböztetőek és viselőjük nem tiltakozott használatuk ellen.

Ezt a két nagy csoportot tovább bontottam alcsoportokra, szintén B. Gergely Piroska útmutatása alapján.

A lelki tulajdonságon alapuló gúnyneveknél a bővebb, B. Gergely Piroskánál az elsődlegesen megkülönböztető szerepű ragadványneveknél használt kategóriákat alkalmaztam a pontosabb meghatározás céljából.

Az elsődlegesen azonosító szerepű nevek csoportjában az első alcsoport a családtagok nevére vonatkozó ragadványnevekből áll. Az eredeti osztályozásból 5 pontot használtam fel, mert ezekre találtam példát.

A névadás indítékai között nem szerepelt testvér (I/5), feleség ragadványneve (I/7), megelőző házastárs neve (I/8) kategória, illetve nem voltak családtagok nevére utaló betű és szótagnevek (I/9) sem.

A második alcsoport a testi tulajdonságokra utaló nevek. Itt mindössze két pont maradt példa nélkül. Ezek: máshoz való hasonlóság (II/9), gondozatlan, elhanyagolt külsőre vonatkozók (II/11).

A harmadik alcsoport a lelki tulajdonságokra, uralkodó jellemvonásra vonatkozó ragadványnevek. Meglepően kevés példát találtam ilyen eredetű elnevezésekből.

A B. Gergely Piroska által felsorolt 29 kategóriából mindössze hetet használtam fel.

Szintén kevés a szavajárásra, szokásra utaló ragadványnevek száma. A szavajárásra vonatkozó elnevezésekből nem találtam egyet sem, ami kedvenc dal szövegrészletére (V/1/b), szokatlan megszólításra, (V/1/d) névtévesztésre, névferdítésre (V/1/e), a névviselőhöz intézett, vagy róla mondott feltűnő, illetve ismételt szavakra utalt volna (V/1/f).

Ugyanez vonatkozik a szokásra való (V/2) nevek közül a kedvelt mesehősre, témára (V/2/b), valamiben való jártasságra, ügyességre vonatkozó (V/2/d) megkülönböztető nevekre.

Életkorra utaló ragadványnevet sem találtam.

Az egyéb életkörülményekre alapuló neveket vizsgálva nem volt példa származásra, nemzetiségre (VIII/1), illetve vallásra vonatkozó elnevezésekből.

Pusztán azonosítási és érzelmi indítékú nevet sem találtam. (Azokat a neveket, melyekhez azt írtam, hogy pontos, megbízható adatom nincs róluk, a jelentésük alapján osztottam be az egyes csoportokba.)

3. ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK

Gúny- és bóknevek:

a./ Családtagra utaló ragadványnév

Drótos (Tóth):

13. „Drótos Misának az anyja úgy esett meg valami drótos tóttól, oszt Misa úgy lett. Úgy maradt rá, hogy Drótos Tóth.”
Törvénytelen származás miatt.

b./ Testi tulajdonságra utaló ragadványnevek fordulnak elő a leggyakrabban.

A pocakosságra, kövér termetre utaló nevek, soványságra utaló nevek

Pupi (Hanyecz):

2. „Nagyhasú vót”

Vastag (Kovács):

8. „Vót egy Kovács Sándor bácsi, az vót olyan vastag. Olyan 120–130 centi vót a dereka.”

Hájas (Tímár)

11. „Ott lakot a Simai zugba kint és akkor ezt mindenki csak úgy mondta, hogy a Hájas koma, a Hájas koma, a Hájas, más neve nem is vót. Olyan terjedelmes vót, mázsán felüli.”
12. „Óriási nagy hasú ember vót, tele vót hájjal. Az azér vót.”

Korsóhasú (Uhrin):

1. „Azért hítták Korsóhasúnak, mer mindig olyan nagy hasa vót neki. Sok sört ivott.”

Mazna (Uhrin): mazna = vékony

Sifli (Hanyecz): sifli = semmiség

A feltűnő testrészre, testi fogyatékoságra utaló nevek:

Nyálas (Gyuricza)

12. „Csak azt tudom, hogy egy Gyuriczának vót egy fia, oszt olyan jó semmirevaló, nyálas, nem beszét, taknya-nyála összefolyt neki, oszt akkor meg kellett neki nősüni, oszt akkor elvett egy szép szegény lányt. Elment hozzá, mer gazda vót, oszt akkor az vót, hogy a Nyálas Gyuricza vette el ezt meg ezt.”
13. „Olyan embër vót az. Hogy mondjam, olyan testi fogyatkozása vót, oszt elnevezték Nyálasnak.”

Reszelj (Hornok):

1. „Úgy ment, hogy a lábai reszelő hangot adtak ki.”

Kacsa (Hornok):

12. „Az meg nagyon csámpás vót. Az mondogatták, hogy úgy megy, mint a kacsa.”
13. „Úgy húzta a lábát, mint a kacsa.”

Dratvanyakú (Hunya): dratva = vékony, vékonynyakú

Sánta (Oláh):

8. 9. „Az meg suszter vót. Valamikor eltört neki a lába, tán még gyerekkorába és utána lett sánta. Nagyon sánta ember vót és ezt azért hitták úgy. Azt ismertük személyesen, mán most mëghalt.”
7. „No hát az sánta vót, valódi sánta vót, mer annak olyan gyerekparalízisos, vagy milyen vót a lába, mëgvót mind a két lába, de sánta vót. Nem él mán.”
12. „Az meg cipész vót, egy olyan kis-kis alacsony embër. Bicëgös vót. Olyan jó nagyot biccëntett, hát azért Sánta Oláhnak hitták azt.”

Ferdenyakú (Tímár):

13. „Ferde vót a nyaka. Kupec Tímárnak a testvére, testvérbátya vót.”

Topa (Uhrin):

13. „Azért vót, mer olyan topa vót, mindég kacsázott. Úgy ment.”

Hangra, hangszínre utalók

Csipogó (Hornok):

8. „Mezőőr vót a téeszbe, Hornok Jancsi, hát az is Csipi, Csipogó vót. Úgy mindég elégedetlen vót, mindég követelt, mindég kért, mindég valahunnan ki akart csikarni valamit: csipogott. Még a hangja is olyan csipogó vót.”
12. „Azok meg olyan kis, vékonyka, cinege hangúak vótak, úgy beszétek, mintha csipogna valami oszt rajtukmaradt, hogy az a Hornok, az a Csipogós, aki úgy beszél.”

Sipés (Hornok): sipító hangú

Haj - szem - bőrszín:

Veresórá (Kovács):

1. „Az volt neki.”

Gondozatlan, elhanyagolt külsőre vonatkozók:

Piszkos (Fekécs):

1. „Piszkos Fekécsék azért kapták azt a nevet, mert sok gyerek vót, osztán nem győzték öltöztetni, mocskosak vótak mindég.”
8. „Piszkosak vótak.”

Pencko (Gyuricza): (Pěncko)

„Azok olyan trehány emberek vótak, olyan nomád életet éltek teljesen, oszt hát éppen azért van-e rajtuk, de én úgy gondolom, hogy azért maradt rájuk, hogy Pencko Gyuricza.”

Precso/Gyuricza/: /Pręcso/

2. „Állandóan Fosos vót.”
1. „Hasmenése volt, elmesélte a szomszédoknak, hogy csinált az alsó fele.”

Öltözködésre vonatkozó: Bugyogós Hornok (eredete ismeretlen)

c./ A lelki tulajdonságokon alapuló ragadványnevek

Kettő kivételével az összes lelki tulajdonságon alapuló név gúnynév.

Valamennyi elnevezés negatív emberi tulajdonságot, elítélendő jellemvonásokat emel ki. Ezek közül a legjellemzőbbek a zsugoriságra vonatkozók. 5 név is utal erre a tulajdonságra.

Faszarági (Kovács):

9. „Azért mondták rá, hogy mindenkitű sajnát mindént. Szűkmarkú vót.
11. „Még annak idején mink jártuk bálba és akkor én is ismertem, hogy még a cigarettáját is kitette az a fiatalember. A bátyámmal mentem és akkor úgy, hogy:

- Na mennyi pízéd van Vince?

És akkor, ha Vincének vót pénze, akkor még abbú a - nem tudom - pár pengőből is kitett egyet-kettőt, hogy véletlenül se kötse el, akkor oszt:

-Aggyá mán egy pengőt! Aggyá mán egy liter borra valót!

(Mer akkor még nem vót egy pengő se egy liter bor.) És akkor erre mondták azt, hogy te faszarági vagy. Az ilyen, akinek volt ugyan, de inkább elkérte a másiktul, vagy inkább elvárta azt, hogy elveszek egy marékkal azébul, hogy nekem annyival több legyen és ezeket nevezték így. Ez nagyon lenéző vót arra, akire ezt rásütötték.”

Csihari (Tímár), Fösvény (Tímár):

7. „Mivel olyan fösvények vótak, elnevezték őket Csiharnak, Csiharinak, de hitták őket Fösvénynek is.”

Csivari/Tímár/:

9. „Csúri-csavari ember vót. Mindenből kicsavart mindent.

Szükség (Tímár):

11. „Azért hitták Szükség Verona néninek a mamát, hogy akármit kértek tülle - gazdagok vótak és mindenük vót a világon, de ha elmentek hozzá valamit kérni, akkor mindég azt mondta:
- Jaj, azt nem lehet, mer az nagyon szükséges! Meghalt régén.”
13. „Azér hitták Szükség Tímárnak, mer nagyon fukarok meg életrevalóak vótak. Szükségelték is a munkájukat, meg meg is becsülték a munkájukat.”

Butaságra, szellemi ügyefogyottságra vonatkozó nevek

Bogyog (Tímár):

7. „... Mer mán a család nem, az mán egészséges vót, azokon nem lehetett úgy észrevenni. Valamit én is mintha hallottam vóna róla, hogy olyan nem tökéletes agyú vót az apjuk: Úgy elveszett, mint Bogyogéknak a malaca.”

Bolygó (Uhrin):

7. „Nem lehet mondani, hogy nem vótak normálisak, mer nem, de úgy montuk aztat régén, hogy egy szál deszka hiányzik. És akkor hát ezek mindég mentek, mindég bolyongtak. Elnevezték őket Bolygónak.”
12. „Ennek se nincs mán meg a családja, aki vót elkötözött Endrödrű. Kint laktak a Fazekasba. Az meg olyan vót, hogy állandóan, mindég ment. Éccaka is oszt aszonták, hogy megyen mán Bolygó, oszt mortyog magába, mint a bolygó holland.”

11. „Mevót az esküvő, és hát elment oda hozzájuk lakni a fiatalasszony a Paskomra. Eltelt ugye egy hét, két hét, egyszer otthon van a fiatalasszony és kérdezem tőle, hogy no Esztikém, hát mi van, hát itthon vagy?

Asszongya:

- Mariska néném, hát most jöttem rá, hát az az ember nem normális.
- Hát hogyhogy nem normális?
- Hát olyan - asszongya - hogy éjszaka felkel és elindul és megy.

No osztán telt-múlt az idő, nem telt bele egy év se: elváltak. Az orvos megvizsgálta az embert és már el is váltak, mert hát ilyen bolyongó vót.”

Kevélységre utaló:

Vasfejű Plesko (Porubcsánszki):

7. „Régén az olyan illetőket, akinek vót igaza, vagy nem vót igaza, elkézdött valamit a fejibe venni és akkor az abbú nem engedett, és akkor ezeket elnevezték Vasfejűnek.”

Részegeskedésre vonatkozó

Részeges (Knapcsek):

12. „Részegés vót. Kint laktak valahun a tanyába. Sokszor reggel mēnt haza, mer az útfélēn alutt.
8. „Itt laktak a túri Peresen, úgy hitták Knapcsek János bácsi, nagyon részeges vót. Vót vagy 40-50 hold földje. Őneki is, a feleségének is. Vót háza is, de mindent elivott. (Az ő édesapjának unokatestvére, nagyon tudja ő.)
10. „Olyan jó részegés vót. Szerētett a gödörodalba fekünni.”

Bölcsködésre, parancsolgatásra vonatkozó:

Őfelsége (Varga):

13. „Rá lehet mondani azt, hogy olyan kirívóan viselkedett a közvetlenekkel meg a nem közvetlenekkel is. Varga Laci az unokája, olyan idős, mint én. Régi öregember vót.”
7. „Hát ez megint’ csak úgy elnevezték, mint a Báró Uhrint, hogy Őfelsége. Az illető a községne, az elöljáróságná régén gazda vót. Gazda, mint hát van bíró, jegyző, ugyanígy van községgazda is. És ez nagyon hiú volt rá, hogy ő a községnek a gazdája. És akkor ő magárú csináltak nótát:
„Nem bánom, hogy parasztnak születtem,
Csakhogy közsíg gazdája lehettem.
Hat rendőrnek vagyok fejedelme,

Így szólítanak Varga őkigyelme.”

Gúnyolódás, kötekedés

Kutya (Hunya):

13. „Olyan kutyás ember vót, azér maradt rajta. Minden lébe kanál, mindenttudó ember vót, meg szeretett inni is, oszt elmaradt rajta, hogy kutyás: Kutyás vagy te, Laci!”

d. Szavajárásra, szokásra vonatkozó gúnynevek

Ragyogó (Bacsa):

1. „Állandóan taknyos vót az orra, mindég ragyogott. Vót mikor a kabátja ujjába törölte.”

Karafa (Balázs):

5. „Karafa Balázsnak nevezték Balázs Ágoston bácsi feleségét, mán így maradt rájuk úgy tudom, hogy nagyon beszédes vót a felesége, olyan gyors beszédű, oszt úgy karattyolt. Azért elnevezték Karafáéknak.”

Kacér (Sóczó):

3. „Kacér Sóczó Pista bácsi vót. Azért hitták úgy mer mindig szerelmes vót, sokat forgott a lányok körül, osztán megejtett egy lányt, azóta hitták Kacérnak. Nem él mán.”

Szaladj (Szabó):

6. „Nálunk is volt kézbesítő. Ideges ember volt, mindég szaladt.”

7. „Ez az embër ez olyan vót, hogy lassan nem tudott menni. A’ mán megmozdút, mënt, kocogott, szaladt, olyan sebësen mënt.”

8. „Szaladós embër vót, a Lóherélő Szabó Imre testvére.”

Púderos (Hornok):

11 „A mi időnkbe még akkor nem is létezett olyan, hogy fiú púderozta vóna ki magát, még lányok se nagyon. És az mindég szépen ki vót kenve, púderozva, mit tudom én, hát nem mentem el közélről megnézni, hogy te púderos vagy, vagy mi van. Hornok Vincének hitták.”

1. „Hornok azér kapta a Púderos nevet, mert olyan illatszer árúja vót neki.

Fingos (Hornok):

2. „El-elszólta magát néha. Nem vót jó az emésztése.”

e/ Életkörülményekre utaló ragadványnevek:

Kevesebb számban fordulnak elő az előzőekhez viszonyítva.

Anyagi helyzetre utaló nevek:

Burzuj (Hornok):

12. „Az meg azér vót, hogy gazdag vót nagyon. Valamelyik a földjüknek a derekán valami edénybe tanát sok aranypénzt. Onnan tutta meg, hogy van, mer asszongyák, hogy nem t’om minden hanyadik esztendőben az arany az mosakodik, oszt akkor egy nagy arany fény gyün fel a földbű. Ezt én is csak hallottam, sose láttam. Édesanyám meséte. És akkor azok mingyá tutták, hogy ott valahun arany van. Akkor oszt ugye elkezdtek ásni, oszt egy fazékba találtak aranypénzt, oszt beatták, oszt az nagyon fellendítette őket.”

Burzuj (Száfián): „Gazdagok vótak.”

Foglalkozásra vonatkozók:

Csicska (Fekécs):

1. „Csicskás vót a seregné.
2. „Tisztiszolga vót.”

Magzat (Kovács):

7. „Azér, hogy olyan szégényebb sorsú kovács vót és nēm nagyon vót neki péze szénre és akkor tett a tűzre akár fadarabot, ámbár nem nagyon jó tüzet adott az, de ő azt mondta, hogy még zabszalmával is tud forrasztani. Ezért elnevezték magzatnak. Az a szó, hogy magzat, eztet arra lehetett érteni annak idejin, hogy hol ebbű, hol abbű, mit tudom én mibű tett a tűzre és elkezdte a vasat melegíteni.”

Származásra, családi körülményekre utaló névmagyarázat:

Magzat (Kovács):

8. „Egyetlen magzatom!”

12. „Égy gyeréke vót neki, és akkor azt mondogatták, hogy hát ennek csak egy van, csak magnak való: „Azér lett egy, mer magnak hagyták azt az egy gyermekét.”

Egyéb életkörülmény:

Bolhás (Tímár):

1. „Azt meg azér, mer gyerekkorába sok bolhája vót, oszt a gyerekek elnevezték, oszt rajta maradt az a név. Nem él mán ez.”
7. „Az egyik embért jobba szereti a bolha, mint a másikat. Van olyan ember, akit nem annyira szeret a bolha, de van akit nagyon. Ezt a Bolhás Tímárt a bolha borzasztóan szerette. Ez mindég bolhászta magát, mer ötet maj’ megette a bolha.”

f./ Eseményre utaló gúnynév:

Pincsi (Szmola):

7. Szmola Pista bátyádot elnevezték pincsinek. Dógoztak Pest környékin, Budakeszin. Vót ott egy műút. A műút az mán megvót, de ők az utcaajtóhoz meg a bejáróhoz csináltak külön bejárót betonbú. Vót ott a házná, anná az asszonyná, ahun a bejárót csináták, vót ott egy kis fehér pincsi kutya. Dógoztak ottan vagy hatan, heten vagy nyócan. És hogy, mint az a kis kutya úgy kiválasztotta azt az egyetlenegy embért, hogy nem tudott túle megszabadulni. Úgyhogy a háziasszony be kellett, hogy zárja a kutyát, mer maj’ leszedte rúla a nadrágot. Hát kis kutya vót, mintegy öklömnyi, hát azt se megütni, se megrugdálni nem akarták, be kellett zárni. Ezen rajta maradt, hogy hát melyik Szmola? Hát az öreg Pincsi. Szmola Pista bácsi, hát nem régén halt meg.

Elsődlegesen azonosító szerepű ragadványnevek:

I. Családtagok nevére vonatkozó ragadványnevek

I/1. Férfi családneve:

Bukva (Hegedűs):

11. „Árva vót, vagy sokan vótak vagy nem tudom mi, és hogy Bukváéknál vót sokat. És akkor rajta maradt, hogy Bukva Hegedűs.”

I/2. Férfielőd keresztneve, beceneve:

Fero (Hanyecz)

8. „Mér hiták Ferónak, mer ugye Hanyecz az nagyon sok vót és ennek az apja Ferenc vót. Ezér nevezték Ferónak.”

Lóránt (Hegedűs)

5. „Hegedűs László Lóránt vót hivatalosan a neve, szabómester vót, a férjemnek nagyon jó barátja, öregebb vót, de nagyon szerették egymást, és a Lóránt bácsit. Lóránt Hegedűst használták így melléknévnek, de hát hivatalosan is vót neki a második neve.”
1. „Hegedűs Lóránt ez László vót eredetileg, de hogy a másiktól megkülönböztessék, így oszt Lórántnak nevezték el. Gyerekkorába a gyerekek úgy elnevezték, oszt rajtamaradt nagykorára is.”
2. „Hegedűs Lóránt az László vót. Valami révén lehetett ekkor valami Lóránt nevű és akkor a gyerekekre rámondták, hogy Lóránt, de László vót különben.”

Frici (Kovács)

7. „Ezt azér, mer a fiát aki úgy hítták, hogy Frici Pista, mer annak az édesapja Frigyes vót. Vót vagy három Kovács István a családba és hogy meg tudják különböztetni őket.”
11. „Sokan voltak a fajtájukból és akkor út elnevezték így. Frigyes volt az édesapja.”
1. „Két neve vót neki, mán úgy adták neki gyerekkorába. Úgy hítták, hogy Kovács Frigyes István, de Frici nevet használták a közönség.”
8. „Frigyes vót ez, ez a Frici. Frici Pistának hítták, de Kovács István vót. Ennek az édesapja viszont Frigyes vót. És úgy lett biztos elkülönöztetve a többitű.”

Antal (Tímár):

1. „Az apját hítták Tímár Antalnak.”

Elek (Tímár):

1. „Ez is valami felmenőjérű lett Elek, mint az Antal Tímár.”

Gergely (Tímár):

12. „Hát azoknak a családba, meg apárú fiúra évtizedekig akinek vót gyeréke, mindbe vót Gergely, akkor azok azír lettek Gergely Tímárék.”

13. „Tímár Gergely vót az öreg is, akkor a fia is egy, még annak a fia is.”
6. „A nagyapát Gergelynek hívták, utána a családba lefelé mindenkit.”

I/3. Nőelőd családneve:

Hunya (Hanyecz):

8. „Mer az anyja Hunya vót, az apja meg Hanyecz, és akkor, hogy megkülönböztödjön, őtet elnevezték Hunya Hanyecznek.”

I/4. Nőelőd keresztnéve, beceneve:

Liszka (Szurovecz):

7. „Azér hítták Liszkának, hogy a nagyanyjuk tót vót és ez vót a neve.”
2. „Az azér vót Liszka, hogy szarvasi tót asszony vót az anyjuk. Liszka néni vót az anyjuk.”

I/6. Házastárs családneve:

Vanger (Kurilla):

8. „Jómódú gazdaember vót, a malomba vót neki nagy részvénye, a téglagyár is az övé vót valamikor, a nagy utcán a Buláék háza vót az övé valamikor. Annak a felesége szerintem, ő azt hozta valahunnán Mezőberényből, tehát ilyen sváb, nagy német lehetett. És azt hívhattál úgy és azér nevezték el róla ezt.”

Kosztyi (Puskás):

1. „Az öreg Kosztyi Paja, mer a feleségét Kosztyi Teréznek hítták, osztán őtet is, hogy több Puskás vót, hogy más legyen. Ez is olyasvalami, mint édesapám, olyan 880-90-es körüli születés.”

II. Testi tulajdonságra utaló ragadványnevek

1. Csúnyság, szépség:

Csúnyságra utaló név egyáltalán nincs, a Szép ragadványnevet viszont négy család is megkapta:

Szép (Gyuricza):

3. „Annak a Tímár Magdus vót a felesége. Ne vót csúnya az a Gyuricza Imre, a' nem vót csúnya.”

12. „Azok még olyan nagyon szép emberek vótak, hát ez a família azér vót Szép Gyuricza.”

13. „Az azér is hitták Szép Gyuriczának, mer olyan jó vágású embër vót, meg olyan könnyű életű embër vót.”

Szép (Sóczó): pontos, megbízható adat nincs.

Szép (Szujó):

5. „Három szép lánya vót, Szujó István vót ha jó’ tudom az apjuk, a Bartos kertbe vót kint kapáni. Útközbe, ahogy jött haza, vót egy zivatar, oszt agyoncsapta a villám. Oszt három lánya vót neki: Szujó Regina, Szujó Mária, Szujó Erzsébet és ezeket hitták Szép Szujó lányoknak. Nagyon szépek vótak, mind a három nagyon szép vót.”

12. „Ezt én nem ismertem, csak édesanyámtú halottam, valami Szép Szujó Regina. De azt mondják, hogy olyan nagyon szép vót, olyan vót, mint egy hercëgnő, párját ritkította, oszt rajta is maradt.”

Szép/Tímár/:

1. „Azok bizony szépek vótak. Szép Tímár Margit, Szép Tímár Jolán.”

2. Testalkat, termet:

25 olyan nevet találtam, amely ebbe a csoportba sorolható. Ebből 15 családnévhez kapcsolódik a Kis ragadványnév:

Kis Bula /11, 1/, Kis Dávid /13/, Kis Duda /5, 1, 2, 8/, Kis Farkas /11, 13, 1/, Kis Fekécs /12/, Kis Fülöp /11, 13, 1/, Kis Giricz /8/, Kis Hunya /11, 1, 8/, Kis Iványi /5, 8/, Kis Katona /8/, Kis Kovács /1, 10/, Kis Nagy /1, 2/, Kis Pelok /1, 3, 11, 13/, Kis Száfián /2, 5, 6, 8/, Kis Tímár /2, 7, 8/.

7 családnévhez kapcsolódik a Nagy ragadványnév:

Nagy (Almási):

7. „Azér hitták ezt az Almásit Nagynak, mer nagy ember vót.”

13. „Az a Laposon lakott, az uradalomná vót. Olyan, nagy, magas embër vót, hogy másik Endrődön nem igen vót olyan.”

Nagy (Fekécs):

12. „Azok meg magas emberek vótak.”

Nagy Gyura (Tímár):

12. „Egy kis pókhasú embër vót, oszt borzasztó híres kubikosembër vót. Az vót a bandavezér, oszt hogy olyan kis embër vót, Nagy Gyura Tímárnak hitták.”

Nagy (Hornok):

7. „Ezt ösmertem, ezt az embert. Olyan, mint Lajos, olyasmi nagyságú ember lehetett. Nagyon nagy ember vót. Nagy Hornoknak hitták.”

Nagy (Katona):

11. „Az vót egy másik család, azok meg tényleg nagy, erős emberek, olyan erős alkatúak vótak. Æra mifelénk is lakott Katona Laci, azt is Nagy Katona Lacinak hitták.”

Nagy (Kovács):

1 „Nagy Kovács Miklós bácsi, az meg nagy ember vót.”

2. „A papnak az őse. Nagy természetűek vótak.”

8. „Sok lánya vót neki, vagy hat. Egy nagyon nagy ember vót.”

Nagy (Talán):

11. „Nagyok, nagyok – még a mútkor is találtam – ugyan hol vótam, mikor úgy ránéztem, tápér. Mondom, ez akár hun vette magát, ez Talánékbú való. Mer kicsit az átlagná nagyobb az óruk, meg olyan nagy, erős, csontos emberek vótak.”

Berdó (Katona):

8. „Teljesen üres belülről, mint egy hagymaberdó, az olyan sovány vót. Sovány, magas ember.”

Pucros, Pucor(Tímár):

5. „Tímár Lajos bácsit ösmertem Pucrosnak, szóval Pucornak nevezték a családját is: Pucor Laci, Pucor Gergely, Pucor Ceci, mind úgy hitták, nem is mondták, hogy Tímár. Az egy alacsony, vastag ember vót és borzasztó nagy hasa vót. Vót biztos 160 centi, nem érte vóna körű a centi, ilyen nagyon gyomros ember vót.”

8. „Az öreg Lajos bácsi nagy pocakos ember vót.”

Rozoga (Tímár):

9. „Vót két hosszú lába oszt úgy ált a lába annak. Felvásárló vót, Rozoga Jóskának hitták. Úgy nézett ki, mint aki össze akar esni. Mostmán 110 kiló, de akkor olyan vót.”

3. Haj-, szem-, bőrszín:

Veres (Bula): (Verës, Vërës, Vörös):

10. „Van egy Veres Bula is. Azok mind nagyon vörös hajú, széplős emberek vótak és hogy meg legyenek különböztetve, hát ők Veres Bulák léttek.”

Füstös /Dávid/:

10. „Vótak Hunyán. Nagyon feketék vótak.”
13. „Ezek is Hunyán laktak, olyan kreol bőrűek vótak egészen, azér hitták Füstös Dávidnak.”
1. „Azér hitták Füstösnek, mer mindég olyan fekete vót. Fekete bőrű vót.”

Szőke (Dinya):

10. „Ott is nagyon sok szőke család vót, Szöszér Dinyának mondták őket az Öregszőlőbe.”
12. „Az a retyerutya família meg min szőke vót. Mer ugye azt kérdezték, hogy Dinya ez, meg az, melyik Dinya? Szőke Dinya. Akkor mán mingyár tudták, hogy kirú vót szó.”

Füstös (Dinya):

4. „No most vót egy Dinya nagyapám, aztat meg Füstös Dinya Mihálynak hitták, mer olyan kis árva gyerek vót, sovánka vót, rászáradva a bőr, megfeketédve, oszt azt meg elnevezték Füstös Dinya Mihálynak. Aztán errú oszt rámaradt a gyerékei is és az onokájai is mind. Mer vót neki egy Mihály fia, azt is úgy hitták hogy Füstös Dinya Mihály.”

Kormos (Hornok):

12. „A Kormos Hornok család az olyan nagyon fekete bőrű, olyan jó füstös bőrű vót, oszt aszonták, hogy olyan mint a korom, olyan fekete.”

Füstös (Kovács):

6. „Barna, fekete bőrű vót.”

Szöszér (Szosznyák):

13. „Azok meg mind, hogy mondjam, olyan szőke kimutatásuk vót, még az öregebbek is.”

Fehér (Tímár):

7. „Ezek meg nagyon hamar kopaszodó emberek, őszülő emberek és hát elnevezték őket Fehér Tímárnak. Azok mán huszonéves korukban őszültek.
8. „20 éves korukba mán ezek őszültek. Az egész család. Bodola felesége is az.”

Fekete (Tímár):

13. „A Kupec, ezek Fekete Tímárék vótak. Azok olyan barnák vótak, a hajuk is sötét vót.”

Kormos (Tímár):

8. „Azt ismerjük, Kormos Tímárt. Hát olyan kormos színezetű vót. Tanácselnök vót 56-ba, apámékhoz az jött el.”
7. „Fekete bőrűek vótak.”
5. „Kormos Tímárék pedig, akit én ösmertem, azok olyan nagyon barna bőrű, fekete, erős arcú emberek vótak.”.

Veres (Tímár): (Verés, Vérés, Vörös)

1. „Veres hajúak vótak. Oszt még akkor nem festették a hajukat, hanem hát a természetes színű vót. Régi név.”
7. „Nagyon szeplős, meg nagyon veres arcú vót, meg a haja is olyan veres vót.”

Veres (Vaszkó): (Verés, Vérés, Vörös)

3. „Vörös vót a hajuk. Régi név.”
6. „Veresek vótak. Veres kutya, veres ló, veres ember egy se jó.”

4. Haj-, bajuszviselet, szőrzet:

Kopasz (Bula):

10. „Olyan 60-62 éves lehet az a Bula. Kopaszon született.”

Tüviskes (Fadgyas):

1. „Ennek is mindig olyan nagy haja vót. Édesapámmal egyidős lehetett.”

Bőrbajûszú (Gellai):

1. „Annak nem vót bajûsza sose, egy szál bajûsza se vót. Nem nõtt neki. Édesapámmal egyidõs lehetett ez is, 1880-as körû született.”
8. „Nem vót neki bajûsza, teljesen szõrtelen vót, nem kellett neki borotválnia soha.”

Bőrbajûszú (Giricz):

12. „Annak nem vót szõre, se bajûsza, semmi.”

Borzos (Hornok): pontos, megbízható adat nincs.

Kopasz (Hunya):

1. „Kopasz Hunya az kint lakott a Varjason, oszt teljesen kopasz vót. Se haja, se bajusza nem vót. Születetett hibája vót neki.”
8. „Ezt ösmerjük. Apámmal vót egyidős. Ott laktak kint szomszédunkba. Tiszta kopasz vót, de se szakálla, se bajusza, annak nem kellett borotválkoznia soha, ezér vót kopasz. Kopasz Hunya Imre bácsinak hítták.”

Nagybajúszú (Hunya):

11. „Nagy, barna bajusza vót, akkora bajusza vót, hogy egész lehajlott, olyan nagy bajusza.”
13. „Nagy bajusza vót. Úgyhogy az olyan mozgalmi ember vót, kint vót Oroszországba. Hunya Pista bácsi.”

Szörös (Hunya):

4. „Nahát, az én édesapámat ezér hítták Szörös Hunya Józsefnek, hogy a 14-es háborúba vót és ellőtték a jobb lábát. Mikor hazagyütt, hát nem tudott borotválkozni, mer a keze részketett, oszt édesanyám borotváta. Egyszer megvágta, akkor azt mondta:
 - No engem nem borotvász többet! Oszt akkor sokára nem borotvákozott. Divatba gyütt a nyírógép, oszt a szomszédba vótak ezek a fiatalemberek, oszt elgyüttek, oszt mondták, hogy gyűjjon kend, majd lëtaszëtjuk ezt a nagy szakállt, mer mán Szörös Hunya Jóska lësz.
 - No hun vótá?
 - Elmëntem mán Szörös Hunya Jóska bácsit megborotválni – így mondták, de nem borotváták, csak a nullás géppel mindég szépen letakarították, hát az én apám ezér vót Szörös Hunya József.”
5. „Az pedig Hunya Józsi bácsi vót, az Ugaron laktak. És még abba az időbe a szakáll mán nem vót divat és még nem vót divat, úgyhogy ő pedig körszakállt viselt mindég. Olyan nagyon beszédes, nagyokat nevetett az az ember és elnevezték Szörös Hunyának, úgyhogy a családra is rámaradt. Szörös Mariska, Szörös Ilonka, Szörös Péter, úgyhogy ma is viselik a családjai a nevet.”

Bajúszos (Sóczó):

12. „Hát az nem régen halt meg. Annak is vót elég sok gyerëke, de borzasztó szép nagy fekete bajusza vót neki szegénynek. Nagybajúszú Gyuri bácsinak hítták.
13. „Ennek is olyan nagy bajusza vót, mint Hunya Pista bácsinak.”
2. „Ez nagyon kackiás bajúszos vót. Bajúsz Margitnak híják a lányát is, meg a többi gyerekét is. Pëdrëtt bajúszos vót.”

Göndör (Tímár):

13. „A hajárú marad, ez biztos, hogy Göndör Tímár, mer lyánytestvérüknek is ilyen göndör haja vót.”
12. „A Göndör Tímárék azok meg nagyon szépek vótak és gyönyörű, fekete, göndör hajuk vót nekik. Az összes családnak.”

Kontyos (Tímár): pontos, megbízható adat nincs.

5. Feltűnő testrész, testi fogyatékoság:

Sánta (Bálint):

8. „Sánta Rozi néni, Bálint Rozi néni. Az anyyit gyalogolt, hogy belesántult, mer az gyalog járt át Mezőtúrra, Gyomára.”

Aranyfogú (Bula):

12. „Jobban tellött neki, oszt akkor ő csinátatott. Ritkaság vót az aranyfog, neki meg vót aranyfoga.”

Süket (Bula):

13. „Vince bácsi az Öregszőlőbe. Süket vót. Úgy is hítták: Süket Bula. A fia ott lakik még most is az Öregszőlőbe.”
7. „Bula Vince bácsi a kertbe. Nagyon siket vót.”

Beteg (Fülöp):

10. „Hunyán vannak Beteg Fülöpék. Ott a nagyszülők vótak nagyon betegek. Még is haltak fiatalon. A családbú csak hárman maradtak még. Ez a régi-régi tüdőbaj, ami vót, az vitte el az egész családot. Nagyon sokan elméntek belüllük.”

Gugás (Gellai):

12. „Azér hogy ezelőtt régen vót, nem mandulának hítták, hanem az, hogy guga van a torkába. És akkor vót annak is mandulája, oszt ezelőtt régen itt vették, vágták ki, mer úgy összenőtt a torok, hogy még akart fulladni. Kivágta neki az orvos, itt vót egy nagy forrás, és akkor mindég aszonták, hogy az a Gellai, akinek guga vót a torkába: Gugás Gellai.
13. „Annak tényleg az vót. A gugája növése vót.”

Pisze (Giricz):

3. „Az órának valami hibája vót, úgy született, így oszt pisze vót.”

Félkezű (Gyebnár):

1. „Csordás vót, oszt félkezű vót. Egyik karja hiányzott neki.”
7. Egyik kezét elveszejtette, hogy háborúba-e, avagy másként, nem tudjuk.”

Ficek (Hanyecz):

10. „Hát egy Hanyecz bácsi sánta vót, oszt el lett a családjá is névezve Ficeknek. Hanyecz Gyura bácsi.”
13. „Sánta lett, oszt úgy lett Ficek Hanyecz.”

Fogatlan (Hanyecz):

5. „Aki élő Hanyecz Libor, annak a nagyapja vót, Hanyecz János vót asziszem. Annak egyetlen egy foga nem vót, de 90 évig, vagy meddig élt, nagyon szerette a bort, az öreg kántorral ittak mindig a Dombszögön.”
13. „Azér lett Fogatlan Hanyecz, hogy nem vót foga. Hogy oszt mikor hullt ki neki, mer ösmertem, de az fogatlan vót teljesen.”

Topi (Hegedús):

13. „Olyan topa vót. Nagydarab vót, oszt olyan topául ment.”
5. „Az pedig Hegedús Elek, a szabó vót a Sugár úca sarkán, a férjem ott vót segéd. Sokan dógoztak együtt, oszt meg Topinak nevezték. Olyan kis alacsony, vastag embër vót, oszt hogy más ügybű kifolyólag, de biztos, hogy Topinak ű vót hívva. Nem is mondták, hogy Hegedús Elek, hanem Topi Elek.”

Puru (Hanyecz):

1. „Púposhátú vót.”

Vak (Hornok):

13. „Az meg teljesen vak vót. Asziszem, hogy elvesztette a szeme világát. Hogy oszt a háborúba-e, azt nem tudom. Rendesen foglalkozott, dógozott, kaszált, de teljesen vak vót. Felesége is vót, családjuk nem vót, majd oszt örökbe vót náluk egy lány. Vak Hornok Pista bácsi, azt hítták úgy.”

Kancsi (Hunya):

8. „Most ez a Selyem úcán lakik ez, Lacika, ez vót a Kancsi Hunya, hát egyszerűen kancsal vót az egyik szemire.”
1. „Kancsi Hunya azér kapta azt a nevet, mer kancsi vót. Úgy mondták, hogy úgy néz ki, mint aki engem néz, oszt tégéd lát.”
5. „Hunya Lacit nevezték Kancsinak, mer az édesanyja 9 hónapos korába fürdette, csak a forró víz ráömlött valahogy a fejire, vagy a szemibe csapódott és az egyik szemin nyomott hagyott, úgyhogy hogy hány százalékra nem látott rá, nem tudom, csak meg látszott a szemin. Az egyik szeme így kisebb vót, úgy hunyorított és elnevezték Kancsi Lacinak.”

Topa (Iványi):

2. „Iványi az olyan topa vót, rosszú ment, de ment.”

Falábú (Liziczai):

1. „Azt nem tudom, hogy honnan lett neki, hogy hadirokkant vót, csak az falábú vót, azér kapta azt a nevet.”

7. „Mihály bácsi. Háborúba vesztette el a lábát, és hát szántott-vetett az az ember. Felkötötte a lábát a vállára.”
8. „Levágta a lábát az első világháborúba és nem múltába vót neki. Úgy térdtű falába vót neki végig. Mikor elkopott, újat csináltatott.”

Félkezű (Németh):

8. „Félkezű vót. Németh Nándi.”
12. „Hát én azt ismertem aszt az embert. Csordás vótosgatott és így innen vót a keze, de csak az egyik, félkarú, és nagyon szerették a lányok, mer nagyon kedves, nagyon jó beszédű vót, nagyon tudott udvarolni a lányoknak. Hiába vót olyan, nagyon szerették az akkoriak.”

Falábú/Szabó/: uaz, mint Lóheréló Szabó.

Falábú (Tímár):

13. „Falábú vót. Régen Mozis (Pista) Tímárék vótak. Az anyjuk a moziba vót ilyen jegykiadó, de ez Falábú vót, Imre.”

Pisze (Tímár):

7. „Hibás vót neki az óra, oszt elnevezték Pisze Tímárnak.”
8. „Piszék vótak.”

Sánta (Tímár):

13. „Az is hunyasi vót. Sánta vót.”

Szemőcsös (Tímár):

7. „Jani bácsi. Annak az öregnek vót valamelyik ódalon egy nagy szemőcse.”
11. „Azér nevezték Szemőcsösnek, mer az arcán szemőcs vót, feketeszemőcs.”

Tyapla (Tímár):

1. „Nagy lába vót, azér nevezték Tyaplának.”

Vak (Tímár):

1. „Azér kapta azt a nevet, mer Tímár Péter vót, és hogy megvakút, háborúba vesztette a szemit.
5. „Vak Tímárnak nevezték két családot is. Sajnos Pétér bácsinak a háborúba kilőtték mind a két szemit, úgyhogy teljesen vak vót. Meg vót Tímár Menyhért bácsi, az olyan nagyon gyengén látott egész életibe, úgyhogy azt is Vak Tímárnak nevezték.”

Sánta (Uhrin):

6. „Szabó volt a Dózsa György utcán. Sánta volt mán az apja is, Ágoston bácsi, de ő is.”

Vak (Uhrin): uaz, mint Vízhordó (Uhrin).

Csosza (Vaszkó):

2. „A nagyapjukrú kapták a nevet. Húzta a lábát, rosszú mēnt.

Ragyás (Vaszkó):

8. „Azok vótak. Visszamaradt neki.”
7. „Ismertem Matyi bácsit. Fődjük vót az Ugaron. Régēn, én nem is tudom mán, milyen himlőnek nevezték azt, a’sszem bárányhimlős vót gyerekkorába és akkor bizony régēn nem nagyon kezelték és akkor ők maguk kezelték és nem szabad vót eztet vakarni. És ha kivakarta, akkor nagyon megmaradt a helye. És ez a Matyi bácsinak tēnyleg olyan ragyás vót az arca.”

Falábú (Vaszkó):

9. „Háborús rokkant vót, falábat tettek neki.”
3. „Falába vót neki.”

6. Hang, hangszín:

Lármás (Szujó):

9. „Nem lármás vót, hanem nem beszét.”
5. „Lármás Szujó vót Szujó Hermina néninek az édesapja. Erős beszédű, olyan határozott, szóval olyan kemény hangú vót.”
2. „Az mindég hangosan beszét.”

Kántor (Tímár):

6. „Segédkántor vót, a Béke téesz székháza mellett lakott.”
7. „Jó hangú embēr vót na és míg a mise el nem kezdődött, akkor énekelgēttek. Ennek olyan nagyon jó hangja vót, meg nagyon jó kótája is, hogy énekelgētēt, de még a kántor mellet is, és elnevezték Kántor Tímáréknak.”
1. „Az meg kis kántor vót itt Endrődön.”

7. Beszédhiba:

Kilata (Martinák):

7. „Erzsike nénéd, a feleségem nagyapja. Tót származás, úgyhogy hát jó beszét magyarú, de tótosan beszét és mán nem is tudom, hogy mije éveszett, odavótak dógozni, és akkor a többitű kérdezte, hogy: Ki láta, ki láta ezt? És

nem úgy mondta, hogy ki láta, hanem hogy ki lata, ki lata. Tájszólással ejtette ki és rajtaveszett.”

Fütyeti (Tímár):

7. „Odavótak dógozni. Esős idő vót és vót nekik olyan munkájuk, hogy ennek a Tímárnak, mán a csoportjának, akibe ő vót, hogy eső vót és a mérnök rábeszéte őket, hogyhát mindegy, hogy esik az eső, kiment hozzájuk, de ki kell menni, mer hát ha esik is, nem sok a teljesítmény, de majd ő kifizeti. Na és akkor az ember, ez olyan szótlan ember vót, ismertem én is, Tímár Imre bácsinak hívták, és ő oszt egyszer megszólalt, hogy de a mérnök úr majd fütyeti ezt? Nem azt, hogy füzeti, hanem fütyeti. És akkor elnevezték az öreget és holta napjáig rajtaveszett.”

Tátili (Tímár):

6. Tátili Pitta kovács vót, selypes vót, saját nevét nem tudta rendesen kimondani.”
1. „Azér nevezték el, mer gyerekkorába selypes vót, osztán rajta maradt az a név. Nem tudta a Tímár nevet kimondani. Kovásmester vót, Tímár Józsefnek hítták és 15-be született, de mán most meghalt.
2. „Tátili az azér lét Tátili Tímár, mer, hogy nem jól tudta kimondani a nevit gyerekkorába, oszt rajtamaradt.”

8. Öltözködés:

Pántlikás (Hanyecz):

10. „Valamikor lakodalmakba vőfény volt, oszt a kalapján vót egy ilyen szalag, azér hítták Pántlikás Hanyecznak.”

Daku (Liziczai):

7. „Régi embërnek a fia vót. Régén nem úgy hítták, hogy kabát a kabátot, hanem daku. Mindég hordták.”
8. „Nem tette le a dakut, még olyan időbe se. A daku nem zakó, ilyen vastagabb, bélelt vót, kabát.”
1. „Az meg azér kapta azt a nevet, mer az apja mindég vitte magával a nagykabátot télen-nyáron. A daku a nagykabát.”

Bocskor (Szujó):

8. „Sokáig járt bocskorba, tehát nyáridőbe is. Kényelmes valami vót az.”
12. „Azok meg aszonták, hogy azér vótak Bocskorék, hogy azelőtt nagyon régen bocskorba jártak a régi öregék. Ezek tudták a bocskort csinálni és akkor árolták a vásárba és akkor Bocskoros Szujóék léttek.”

Kabát (Tímár):

3. „Kabátba járt télén-nyáron.”

Csipke (Tóth):

10. „A Csipke Tóth bácsinak az édesanyja rettenetesen csipkés, divatos mama vót és elnevezték az egész Tóth családot Csipke Tóthnak.”

III. Lelki tulajdonságra utaló ragadványnevek:

13. Gúnyolódás, kötekedés:

Baka (Szurovecz):

1. „Az olyan bakafántos embér vót, mindenkibe belekötött és nem adott igazat sēnkinek. Ha száz ember vót együtt, 99 ēgyezett, de ő a századik ellenezte.”
10. „Mindenkibe belekötött, olyan bakafántos ember vót.”

10. Szomorúság, mogorvaság, barátságtalanság

Bús (Varga): pontos, megbízható adat nincs.

IV. Szavajárásra, szokásra utaló ragadványnevek:

1. Szavajárásra utalók:

a/tulajdonképpeni szavajárási nevek:

Édes (Hornok):

1. „Az volt a szava járása, hogy édeském így, édeském úgy.”

Édes (Tímár): pontos, megbízható adat nincs

Dicsértessék (Tímár):

1. „Az mindég avval köszönt, hogy dicsértessék.”
2. „Úgy köszönt mindég.”
8. „Szent ember vót. Gyütt-ment az utcán, ez mindenkinek úgy köszönt, hogy dicsértessék. Mindég.”

c/Feltűnő szóhasználatra, névbotlásra, elszólásra utaló ragadványnevek:

Gyesza (Gyebnár):

12. „Hát ez meg az én nászom, akit úgy hínak, hogy Gyesza.” Azér híják így, hogy nagyon régen ő első ember vót a gépeknél, szóval ott a mázsáná kellett

írsokánia a búzákat, meg mérni. Oszt a tótokho is jártak azelőtt régen a gépel, így ezek a cséplőmunkások. (Oszt hát különben az én uram is tót, Frankó.) No osztán számolták a mázsán, hogy edom, dva, tri, oszt a tíz a gyeszagy. A tíz tótul, hogy gyeszagy. Oszt akkor ő mindég úgy monta, hogy gyesza, gyesza. Ugye a magyar nem tudja úgy megjegyezni, mint a tót, oszt rajta maradt a Gyesza név. Úgyhogy a vejem nagy Gyesza, az unoka meg kis Gyesza, az öreg meg öreg Gyesza."

Bezzeg (Tímár): pontos, megbízható adat nincs.

g/ Idegen nyelv fitogtatására utaló ragadványnevek:

Potyek (Hanyecz):

13. „Potyész az annyit jelent, hogy tótul beszélő. Jó deltás ember vót, olyan telebélű."

2. Szokásra utalók:

a/ Kedvelt cselekvésre, játékra utalók:

Pipás (Kiszely):

13. „Mindég pipált. Mindég a szájába vót a pipa hacsak szerét tehette. Ha az úton ment, mer gyalog járt, biciklizni nem tudott, oszt a Laposra járt ki éjjeliórnek a téeszbe."

Pipás (Tímár):

12. „Az meg örökké pipát. A csibuk mindég a szájába vót. Az amerre ment, azt a nép kopasz szájjal nem látta, csak csibukkal."

b/ Kedvenc ételre utalók:

Túrós (Tímár):

11. „Nagyon sokat evett. Azt beszéltek, hogy megevett egy tál túrót, vagy megevett egy tál túrós csíkot és így mondták, hogy a nagy Túrós, mer olyan mázsán felüli vót, nagy hatalmas ember, de mán mëghalt."

e/ Egyéb szokásra utalók:

Fakutya (Gyuricza):

„Csizmahúzó fakutyája vót. Az mindég magával vitte, még a tollasbálba is."

Sulyko (Iványi):

8. „Ez nagyon-nagyon régén, körülbelül az 1800-as évek elejére tehető vissza, ugyanis mi nem Iványiak vótunk valamikor. Pozsony alú, Ivánról jött az én ősöm. Azt itt nem is tudták kimondani mer vagy némét vót, vagy tót vót és olyan cifra nevű lehetett, hogy itt nyelvbötlésbe estek, nem tudták kimondani, hát elnevezték úgy, hogy Iváni, mivel hogy onnan jött, tehát Ivániak vótak. Na, most két férfi jött, mer, nekem megvan ez a családfám. 1794-es bejegyzés van itt a parókián. Két fiú jött onnan el, két testvér valószínű. És azon mán itt nősültek 1794-be és onnan van a mi családfánk. Ennek a két fiúnak népes családja vót, hát ugye egymás nevére keresztelték az utódokat. És valószínű ugye, hogy még abban az időben ide jártak le a Körösre az asszonyok mosni. Sulykos mosás vót. Vagy az én ősmamám, vagy annak a férje is lement néha-néha mosni, mikor úgy kellett és vitték a sulykot, meg a sulykoló asztalt. Valószínű, hogy a férfi is ment, azér oszt nevezték el Sulykonak. Az én édesapám nagyapja biztos, hogy Sulyko Iványi vót, az pedig mán a 48-as szabadságharcba részt vett.”

Délrántó (Kovács):

8. „Szerette vóna a delet mindég előbbre hozni, mer hamar megéhezett. Kovács Miska bácsi nagyapja.”
2. „Azér Délrántó az, hogy délbe rántotta be a levest. Mondta, hogy mostmán bemegyek, mer harangoznak, oszt berántom a levest.”

Ragyogó (Kovács):

9. „Olyan tiszta emberek vótak. Mindég ragyogtak. Ragyogó Kovács Elek, Kovács Vince.”
5. „Az egyik húgomnak az anyósa Ragyogó Kovács Mária vót és azokat azér Ragyogónak hitták, mer nagyon pedáns, nagyon tiszta vót, ragyogott a cipő nekik mindég, szóval tiszta ragyogók vótak.”
12. „Hát az meg borzasztó pedáns vót. Ki vót ötözve. Mindég ilyen lagos szárú fényes csizmája vót neki oszt akkor rajta maradt, hogy Ragyogó Kovács.”

Fütyöri (Szujó):

12. „Azt is ismertem én. Hát lehet, hogy még az apját hitták Fütyörinek, de őrajta is csak rajtaragadt. Ilona néni nagyapját hitták, meg az apját Fütyörinek. Azér mer az amerre ment a ház körü, télen-nyáron, mindég fütyült. Aki arra ment, az mindég hallotta, hogy no, fütyül mán Szujó, hát oszt Fütyöri Szujó lett.”
8. Mindég fütyörészett.”

Csütörtöki (Tímár):

13. „Mindég csütörtökön gyűtt a piacra. Décsen lakott, a décsi pusztán. Nem vót olyan csütörtök, hogy az kocsiba ne fogott vóna, gyűtt a piacra. Nem él mán.”

VI. Egykori, vagy jelenlegi lakóhelyre utaló ragadványnevek:

Kórházi (Dinya):

1. „Vót egy járványkórház a temető mellett és azok ott laktak annak a közelibe.”

Szent Antal (Fülöp):

12. „Hát én jártam egy lánnyal iskolába, iskolatársam vót, hát nem most vót. Azok ott laktak abba Szent Antal házba, a Szent Antal utcába. Nagyon jó iskolatársam vót, oszt sokszor úgy híttuk, hogy Szent Antal Mariska.”
13. „Mér hítták Szent Antal Fülöpnek, mer ott lakott a Szent Antal házba. Fülöp Matyi bácsi vót az.”

Parti (Giricz):

1. „Kint laktak ott a csejti parton.”

Határszéli (Hornok):

1. „Határon lakott. Hornokék vótak többen és erről különböztették meg őket.”
7. „Azér nevezték el Határszélinek, mer ott ahun laktak, egyes területet hármashatárnak hívnak. Ezek ott laktak határná.”
8. „Ahogy megyünk kifele ére a Peres fele, nem a kövesút felű, hanem bent a gyomai határná Határszéli Hornok.”

Kátrányos (Hornok):

4. „A kerítésük be volt festve kátránnyal.”
7. „Vót nekik egy tanyájuk kint az Ugaron, negyedik dőlő, és nem csak a kerítést festették be kátránnyal, hanem ők egyet gondoltak, és nem rosszú csináták: a cserepet is befesttették kátránnyal. Azér, hogy az esővíz ne szívódjon bele a cserépbe.”

Szuhakállói (Kovács): (Szuhakáli)

5. „A Szuhakáli Kovács pedig az Kovács Libor bácsi, annak az apja, vagy még a nagyapja nem tudom, csak fentrő gyöttek Szuhakálibó és úgy hítták őket: Szuhakáli Kovácsék.”
8. „Szuhakállóról, onnan fentről települtek ide.”

Bagi (Porubcsánszki):

2. „Bagról kerültek ide.”
1. „Bagrú gyűttek, azok azér lettek azok.”

Kórházi (Tímár):

7. „A bölcsőde régén az egy öregek háza vót. Gróf Vida alapítványa vót annak a háznak, Gróf Vida hagyta az elaggott öregeknek., na és azt úgy nevezték, hogy Kórház, oszt ezek a Tímárék... no oszt ennek a férje odaveszett a háborúba és az akkori előjáróság, olyan özvegyasszonyokat, úgy hívták: hadiözvegy vót, hát ezeket igyekezett eltenni valahova: helypénzszedőnek, a Kórház gondnoknak. Na, a'gondozta az öregüket. Vót ott 18-20-22, esetleg 25 nő és férfi. Ez az asszony azokat gondozta és ott is lakott a családjával ő is a Kórházba és ezér hítták el Kórházi Tímárnak, Kórházi Terka néni.”
1. „Kórházba laktak.”
2. „Kórházi Tímárék ott laktak a Kórházba, ott vót ápolónő az anyjuk és azér maradt rájuk a Kórház név.”

Köri (Tímár):

2. „Az ott lakott a Körbe, takarító vót, még lakó is. Köri Eszti néni, Köri Miklós, vótak többen.”
9. „Ahun a Kör vót, ott amellet lakott.”
5. „Az én férjemű azt hallottam, Tímár Máté a Körbe vót sokáig, ott lakott a Körbe, ő vót a gondnoka, mer a Körbe italmérés is vót valami, vagy mi.”

Lyukas (Tímár):

7. „Varnyason. Az egy halom ugyan, de a közepibe van egy lyuk, mélyedés, és azt úgy hívják, hogy Lyukas halom. S ezek a Tímárék ott laktak. Vótak ezek hárman: Tímár Matyi bácsi, akkor Tímár Vince bácsi, akkor Tímár Imre bácsi.”
12. „Ez egy odaáti család vót és egy főgyük mindég csupa lyuk vót. Vót ott valami lyukas halom is, vagy mi a fene. Oszt annak a környékin vót a földjük, de az a Lyukas halom olyan vót, hogy vót benne lyuk is, hogy be lehetett menni egy nagy darabon. Még az én nagynéném ott lakott, oszt én is mikor kimentem jácáni, akkor bujkátunk ott abba a Lyukasba. Oszt ezeknek a Lyukaséknak pont oda esett a főgyük abba a lyukas fődekre.”
8. „Halom mellett lakott. Tímár Matyi bácsi.”

Óvári (Tímár):

2. „Én nem tudom pontosan, hogy melyik Óvárról, de valahunnan máshunnan gyűttek az őseink ide.”

Zsombok (Tímár):

2. „Zsombokos részen laktak.”

Zugi (Tímár):

7. „A’ Tímár Jani bácsi vót, itt a Zugba vót neki a háza, ahogy a hídrú legyüvünk. Ezt a Csókási zugot ez a Tímár Jani bácsi bérelte.”
12. „Odaát laktak, ilyen konyhakertészettel foglalkoztak nagyon, ugye ott vót a Körözs, oszt locsolgattak mindönt, és azér vót Zugi Tímár, hogy azt úgy hitták, hogy Zug.”
11. „Sok földjük vót a Templom zugba. Két lánya vót neki, de elmentek azok innen lakni. Azokat hitták Zugi Tímáréknak.”

Görömbölyi (Tóth):

1. Görömbölyről gyűttek ide lakni, annyit tudok róluk.”

Kaposi (Tóth):

1. „Ők is arra a környékre valók.”

Dombszögi (Varjú):

5. „Dombszögi az Varnyú Fülöp bácsi vót, a Dombszög az övé vót valamikor. Hosszú nádas épület vót, oszt átépítette, azér nevezték Dombszögi Varnyúnak.”
3. „Az mégint annak a leszármazása. Az övé vót az a Dombszög cakli-paklistul.”
1. „Annak a Dombszög, a Híd vendéglő vót az övé, de még akkor Dombszög vót, odajártak a fiatalok szórakozni.”

Zugi (Varjú):

5. „Varnyú Elek bácsi, Varnyú Ferenc bácsi, meg Varnyú Imre bácsi, az édesapjuk, vagy József volt. Ott laktak a Zugba.”
3. „Az is mind édesanyám leszármazása, onokatestvére, meg onokatestvéreinek a gyeréke. Azér vótak Zugiak, mer a Templom zugba laktak, itt van az a faluba a hídon erű, de aztat már Zugnak hitták.”
2. „Ezek olyan gazdag családok vótak. Ott laktak a Dombszög mögött a Zugba.”

Sártói (Vaszkó):

7. „Vaszkó Mihály bácsi. Sártóba vót tanyájuk, ott vettek földet.”
9. „Képviselő vót Mihály bácsi. Ott vót annak földje, tehát Sártói Vaszkó Mihály.”
1. „Vaszkó Mihály bácsi, mer Sártóba vót a tanyája neki, vót ő országgyűlési képviselő is.”

Zubereczi (Véha): (Zubërëczi)

1. „Zubereczi az azér, mer a túri Zubereczi zugba laktak.”
5. „A Berettyó körül folyja a Zubereczi zugot, szépen körülveszi és akkor ott nagyon szép fás rész vót ez, ott laktak a Véhák, úgy az egész család leszármazott a Véhákrú, ma is Véha Illés, Véha Vendel bácsi itt a szomszédba, ezek mind Zubereczi Véhák vótak.”
2. „Véháék a Zubereczba, az túl a Körözsön van, egy olyan zug nevű vót, és ott lakott az egész. Sok gyeréke vót akkor egy családnak és nem tudom én hány gyeréke ott lakott ennek a Véháéknak abba a zugba.”

VII. Foglalkozásra vonatkozó ragadványnevek:

Kupec (Bukva): (Kupęc)/

1. „Kupęc vót, tehenékkal még amivel kupęckodott, mindennel. Tehénnel, disznouval, mindenfélivel kupęckodott. Ami a kezére gyött, az mindent eladott, még vött.
11. „Kupecoskodtak ezelőtt nagyon, mentek vásárlású vására, hajtották a jószágot és akkor biztosan ezek ilyen kupec família vót, azér maradt rájuk, hogy Kupec.”
12. „Járt a vásárokba mindég, állandóan azt csináta, vagy kereskedő vót az mán. Kupec bót. Elég az hozzá, hogy mindég a nagyon jó marhákat vette úgy össze, oszt ő meg a cukorgyárnak adta lë.”

Gittes (Dinya):

1. „Ez asztalos vót. Gittel ragasztott, azér kapta azt a nevet.”
2. „A Gittes Dinya az asztalos vót és állítólag vót a zsebibe mindég egy marék gitt és azér.”

Gulyás (Dinya):

1. „Ez gulyás vót, de oszt gyütt egy rendelet, hogy a tanács emberinek, mán a község alkalmazottainak meg kellett magyarosíttatni a nevüket. Ő aztán átmagyarosította Debreceninek.”
6. „Balán volt gulyás.”
8. „Namost ez a Dinya jelenleg Debreceni. Pásztoemberek vótak, az egész család, visszamenőleg nem is tudom mióta.”

Halász (Dinya):

8. „Halász vót az egész család.”
6. „Halász volt, a Zrínyi utcában laktak.”
1. „Az meg azér, mer a halászattal foglalkozott.”

Malmos (Dinya):

1. „Azoknak malomjuk vót kint a Varnyason.”
7. „Malmuk vót nekik kint Csejtén. Maszek embër vót. Olyan molnáros, géplakatos lehetett ő asziszem, Mihály bácsi, mer ismertem és mivel az ottani embërek bëjártak akár őröltetni, akár darátatni, hát hogy ne kelljen onnan begyönni, hát őneki vót ott egy malma, aki csak darált.”
8. „Malma vót neki Varjason. Dinya Mihály.”

Mézes (Farkas):

1. „Farkasékot azér hitták Mézesnek, mer sok méhünk vót és nagyapámnak különösen és szállítottuk is Németországba a mézet. Vót mikor tíz mázsát is kipergettünk. Sokat dógoztam vele gyerekkoromba. Ebbü kifolyólag osztán kaptuk a Mézes Farkas nevet. Mán a nagyapámat is Mézesnek hitták.”
3. „Azér nevezték el Mézes Farkasnak, mer még annak idejin az ritka vót, akinek olyan sok méhe vót. Kint laktak Varnyason a tanyán és rengëteg sok dongójuk vót, sok család és abbú gazdút mëg. Abbú vëtt sok földet, mëg tanyát, mindënt oszt Mézes Farkas vót.”
5. „Mézes Farkas az pedig nagyon sok méhük vót azoknak és mindég mézet árultak, azér vótak Mézes Farkasok.”

Buszos (Farkasinszki):

5. „Farkasinszki Imre az buszos vót és elnevezték Buszos Farkasinszkinék, mivel ő vezette a buszt hosszú éveken keresztül.”
1. „Buszt vezetett. Amikor Endrödön az első busz megjött, akkor ő vót a buszos.”

Liba (Fülöp):

2. „Liba Pista az libát nevelt, szállított. Avval kereskedett.”
5. „Liba Fülöp a falu szélén lakott a körgátná. Az mindég libával foglalkozott. Hízott libát vásárolt. Fülöp István vót. Elnevezték Liba Pistának. Úgy tudta mindenki, hogy Liba Pista.”
8. „Libakofa vót. Itt lakott a falu szélin, azt ismertük. A hízott libákat vette az mindég, mikor még én gyerek vótam, anyuék is mindig odaadták. Azok kopasztották és vitték eladni. Ez arrú lett elnevezve.”

Pikulás (Gellai):

8. „Zenész vót és pikulával játszott.”
1. „Ammëg pikulázni szeretett. Olyan idős, mint én.”

5. „Édesapámtú úgy halottam, hogy olyan szakszofonyon játszott és azér nevezték Pikulás Gellainak.”
10. „Cuhárék vótak régés-régén kint tanyákba, ott pikulázott.”

Verő (Gellai):

1. „Ammög kovács vót, osztán olyan lassú kovács vót, azér hitták Verőnek.”
2. „A Verő az kovács vót, verte a vasat, oszt azér maradt rajta ez a név.”

Galambos (Gyuricza):

5. „Gyuricza Imre bácsi hitták Galambos Gyuriczának, ami most Endrődi utca, ott laktak. Nagyon sok galambja vót az öreg bácsinak. Úgy, hogy a melléképülete (vót neki egy olyan 15-20 méteres melléképülete) és annak az eresz alján ilyen 2 sor galambfészek vót és elnevezték Galambos Gyuriczának, úgy hogy a családjai is továbbvitték. Az egyik ángyikám, mondom, Galambos Gyuricza Ilonka vót, úgy, hogy a Galambos név nem maradt el a Gyuricza név mellú soha.”
1. „Azt meg azér, mer sok galambjuk vót a tanyába mindég.”
8. „Sok galambja vót néki és avval foglalkozott.”

Garados (Hanyecz):

1. „Hanyecz azér kapta a Garados nevet, mer a malomba darás vót, ő kezelte a daráskövet, a garadot, amibe beleöntötték a mezőt, a terményt.”
8. „Ez olyan terményfelöntő vót a malomba. Az vót a kezelője.”
7. „Ridegvároson vót, mán szét lett szédve egy malom. Odatették garadosnak. Mikor a búzát bevitték oda a malomba, ez bémázsálta, bémérte és maj’ mikor le lét őrölve, akkor újra mérték a lisztet, és ha kevesebb lett, akkor tettek hozzá, ha több vót, akkor vettek el belőle. Ház ezt hitták Garadosnak.”

Köteles (Habzda):

8. „A’ meg köteles vót, azér kötelesnek hitták.”
1. „Habzda Miklós az köteles vót, azér kapta a nevet, mer ő kötélgyártó vót. Nem él, olyan nyolc-kilenc, 10 körül született.”
2. „Az kötelelet gyártott, kötélverő vót.”

Gyáros (Hegedús):

1. „Mezőtúri sváb lányt vett el, annak 40 szövőszéke vót.”

Kupec (Hegedús): (Kupéc)

2. „Az vót a foglalkozása.”
1. „Kupéc vót, marhákot árolt.”

Boros (Hornok):

12. „Azok horták messzirű a bort. Kis haszonnal kimérték. Úgy az ára valósiak elméntek bort inni, meg csináltak cuhárét, úgy táncoltak ottén, közbe a bor fogyogatott.”

Suszter (Hornok): (Susztër)

1. „Hornok Pista bácsi azér kapta a Susztër nevet, mer ő susztër vót, avval foglalkozott, majd utólag meg végrehajtó vót.”
3. „A cipész vót, oszt azér lét mán Suszter Pista. A' lett a neve. Meghalt mán.”
8. „Suszter vót az az öreg bácsi.”

Bikás (Kurilla):

8. „Régi községnek, aki vót bikaállatai, azoknak vót a gondozója.”
3. „Kurilla Imre, az bikás vót. Endrődön csorda vót a Hullámtére é ahho vót a községnek négy vagy hat bika, oszt az gondozta, mäg azt hajtotta a csorda közé, oszt ő is ott vót kint a csordával. Oszt most meg pedig...”
1. „Azér hitták Bikásnak, Kurilla Imre vót, mer bikagondozó vót.”

Buszos (Oláh):

2. „Oláh Laci. Ez vót a kalauz, mäg is van még. Borbély vót a foglalkozása, csak egy időben buszozott.”
7. „Ez az Oláh borbély. Buszon vót vagy tíz, vagy tizenvalahány évig, ezér elnevezték Buszosnak.”
5. „Oláh Laci a Buszos. Jegykezelő vót sokáig s elnevezték Buszos Lacinak. Ma is él, a Dézsy utcába lakik.”

Piktor (Szabó):

1. „Piktor Szabót azér mer, szobafestő vót fiatalkorába, meg az apja is. Idősebb korára meg osztán mozis lét, mozitulajdonos. Piktor Szabó vót az apja is.”
5. „Imre bácsit Piktor Szabónak nevezték, akié a Korona vendéglő vót. Fényképésmester is vót különben ez a piktor Imre bácsi, azér nevezték piktornak, mer a fényképészek, hogy retusálták a képet, hát piktornak nevezték őket nagyon régen.”
6. „Az vót a foglalkozása. Övé vót a Korona vendéglő.”

Szél (Szabó):

6. „Szélmalmuk volt.”
5. „Szél Szabónak pedig nevezték Szabó Bálint bácsit, Szabó Mihály bácsi vót az édesapja, ha jó’ tudom és annak szélmalma vót, amit majd Bálint bácsi is kezel. Szóval azér nevezték őket Szél Szabóéknak, hogy szélmalmuk vót.”
3. „Szélmolnár végett az.”

Lóherélő (Szabó):

6. „Lovakat herélt. Az volt a foglalkozása.”
2. „Imre bácsi. Ő herélte a csikókat, falába vót.”
5. „Az pedig ugyanaz a Szél Szabóékbú való vót, annak egyik fia vót. Imre bácsi, csak ez a lovakot heréte, ez vót a tanult mestersége. Hítták Falábúnak is, mer falába vót.”

Bikás (Tímár):

8. „Ez bikagondozó vót szintén. Avval a Kurillával vót az együtt.”
1. „Bikagondozó vót a tanácsná.”

Boros (Tímár):

1. „Az árolt bort.”
8. „Boragár vót, tehát ő járt ellenőrizni a házakhoz a bort. Azt is ellenőrizte, hogyha hoztak vóna bort és itt literezték, vagy félliterezték, mer azt nem vót szabad, mer hozhattam bort, de azt nekem kellett meginnom.

Csendőr (Tímár):

10. „Valamikor az ükapa csendőr vót, még most is van olyan leszármazottai, akik csak csendőrnek tunnak.”
6. „Csendőr vót.”

Dobos (Tímár):

5. „A családbú valaki dobos vót a csendőrségné és azér nevezték el őket Dobosnak.”
12. „Az a községházáná állt szolgálatba, úgyhogy a községnek vót dobosa. Oszt ugye hogyha valamit akart a lakossággal tudatni, akkor a dobosnak félírták és akkor kiállt, oszt elkezdte verni de őrútú a dobot, akkor oszt mindnyájan kiszaladtak és akkor félolvasta azt, amit hát a község akart tudatni a lakossággal, és lett Dobos Tímár.”

Dohányos (Tímár):

5. „Azokat ösmertem kint Hunyán. Azok évek hosszú során dohánytermesztéssel foglalkoztak és azér nevezték őket Dohányosnak.”

2. „Az dohányt termelt.”
1. ”Sok dohányt termelt.”

Élesztős (Tímár):

3. „Bódos vót.”
2. „Az Élesztős Tímár Jóska: annak bódja vót, oda jártunk vásárolni. Lisztet, cukrot, meg élesztőt, ilyesmiket árolt. A Mirhón vót bódja.”

Koporsós (Tímár):

10. „Bódjuk is vót, meg koporsólerakatuk is vót, ez biztos. Ezér maratt rajtuk.”
2. „Temetkezési vállalkozó vót és azér vót Koporsós Tímár.”
5. „Koporsós Tímár pedig Tímár Imre bácsi vót. Ő asztalosmester vót, de koporsókat is tudott készíteni, koporsómester is vót a szakmája mellett.

Kupec (Tímár): (Kupéc)

9. „Kupäckodott.”
12. ”Hát azok még jártak vásárú vására. Teheneket veszegettek még marhákot, oszt akkor adták úgy kis haszonnal, oszt akkor kupäckodtak.”

Muzsikus (Tímár):

7. „Tímár András bácsi, muzsikát a Magyar Bandába.”
11. „A Magyar Bandába muzsikált a Tímár bácsi, ezér maradt rá, hogy Muzsikus.”

Tepsis (Tímár):

4. ”Bádogosmester vót.”

Vasutas (Tímár):

8. ”Vasutas vót mind a három.”
2. ”Vasutas vót. Tímár Imre.”

Zsandár (Tímár):

2. „Valószínű, valamelyik ága csendőr lehetett.”
12. „Az még az én édesanyám vót. A dédnagyapám csendőr vót. Ugye nagyon régen úgy hítták a csendőröket, hogy zsandárok. Mán az én időmbe csendőrnek hítták. A nagyapám vezetett egy naplót, mer Rózsa Sándornak a bandáját zavarták. Abba az időbe vót a dédnagyapám zsandár, vagy üknagyapám, nem t’om melyik. És akkor a nagyapám nagyon is beteg lett, mer Rózsa Sándornak a bandája erősebb vót és beszorították a zsandárokat a

Körözsbe, a vízbe. Az meg mán be vót fagyva és a dédnagyapám nagyon megfázott és akkor maj' le is szerelték a zsandárságrú. Az én édesanyám azér lett Zsandár Tímár, hogy azokbú a Zsandárokbú való."

Csipke (Tóth):

10. „A Csipke Tóth bácsinak az édesanyja rettenetesen csipkés, divatos mama vót és elnevezték az egész Tóth családot Csipke Tóthnak.”
2. „Csipke Kovács az szépen dogozott és valószínű, hogy azér.”

Mézes (Tóth):

2. „Méhei vótak, Tóth Mihály apja vót az Öregszőlőbe.”
1. „A Kanos Tóth apja, nagyapja is. Méhészek vótak. Károly bácsi vót az apjuk.”
7. „Mindég méhecskékkal foglalkozott.”

Csősz (Uhrin):

6. „Az volt a foglalkozása.”
8. „Ez a' vót. Idős bácsi vót mán.”

Disznó (Uhrin):

2. „Disznó Vendel az Uhrin Vendel vót és disznókereskedő vót és azér maradt rajta a Disznó név.”

Kalot (Uhrin):

6. „Uhrin József (az Ugrin Emese apja) a Katolikus Legényegylet, a Kalot igazgatója volt.”
8. „Vót valamikor a háború előtt a Katolikus Legényegylet, és ez annak vót titkára. Annak a rövidítése vót a Kalot.” /Katolikus Legények Országos Társasága helyesen/

Kásás (Uhrin):

6. „Köleskása természetével foglalkozott. Kiment Amerikába.”

Krumplis (Uhrin):

1. „Krumplis Imre bácsi azér lett Krumplis, mer ő krumplit árolt.”
6. „Krumplikereskedő vót.”
8. „A piactéren, az Endrődi úton lakott, krumplikereskedő vót.”

Paprikás (Uhrin):

6. „Paprikát árult a piacon.”

1. „Paprikás Uhrin Gyura bácsi az azér, mer a téesznel a kertészetbe ő foglalkozott a paprikával, meg árolta a piacon is a paprikát.”
2. „Paprikás Uhrin Franci néni. Mindég zöldpaprikát árolt a piacon.”

Villanyos (Uhrin):

6. „Villanyos Uhrin Ottó: villanyszámlás volt.”
8. „Uhrin Ottó: villanyszámlás volt.”

Vízfordó (Uhrin):

5. „Panni néni. Hordta szegény a talyigával a vizet. 6 kanta fel vót neki téve. Így keresztű vót egy állvány csináva a kantáknak. Vitte szegény, imbolygott vele. Vak Panni néninek is hitták, mer nem is jó látott szegény, úgy ment a talyicskával szegény össze-vissza a sok kantával.”

Klarinéto (Valuska): (Klanéto)

3. „Vót Endrődön rezesbanda, fújósbanda, muzsikus, és a lakadalmakba ott vót klanéto, ezér Klanéto az.”
1. „Azt azér hitták, mer klarinétozott. Még a 30-as évekbe.”

Hajcsár (Varga):

3. „Hajcsár vót, azzal kereste a kényerit. Nem hajtották ám a kupécék az úton a jószágot, hanem Varga Imre bácsi, még másik olyan, vót ott több is olyan, de azér a főhajcsár csak Varga Imre bácsi vót.”
2. „Imre bácsi az elmént – mán gyalog – messzire is. Különbén ismerte az összes környék. A vásárokat járta és vót, hogy úgy kéredzkédett bë éjszaka valahova, hogy hát:
- Én vagyok Imre, Varga, nem csavargó. Tehenéket akarom bëkötni még mëgitatni, engedjének bë.
De régen akkor bëengedték, hát nem lopott akkor úgy a nép, mint most. Bëengedték, úgylahogy ismerte az összes mëgye. És akkor aki vëtt két-három tehenét, vagy összeálltak és akkor nem fogta a kötelit ëgy, hogy no maj' hazavezetëm, hanem Imre bácsi hazavezette a lakhelyére. Hát ilyen vándor embër vót.”
5. „Varga Imre bácsit nevezték Hajcsárnak. Hát vótak hajcsárok, de az Imre bácsinak vót a törzsfoglalkozása. Ez mindég el tudta mondani, hogy ő mennyiért hajtott egy tehenet, mennyit kinek hajtott, mi' csinát. Ez úgy járta mindég a vásárokat, elindút, gyalog járt mindég. Szentandráson lakott a felesége, de hun együtt vótak, hun külön, mikor dicsérte a feleségét, mikor szidta. Mikor hol lett rá az este, ott aludt, aztán elment a vásárba. Mikor valaki vëtt valami jószágot, fogta, hazavitte.”

Kis Gulyás (Varjú), Nagy Gulyás (Varjú):

7. „Mer mind a kettő gulyás vót, oszt az egyik nagy ember vót, a másik meg kicsi. Az én apám elmondta, hogy régén az uradalomná vótak gulyások. Régén hiába mondják aztat, hogy az uradalom ennyire, meg annyira kihasználta az embereket, nem mind igaz, mer ezek is úgy meggazdútak, mire a gulyaságot otthagyták, hogy tudtak venni ott kint Hunyán földet, Akár a Kis Gulyás, akár a Nagy.”
11. „Az én dédszüleim jöttek valahunnan ide. És akkor elálltak gulyásnak. Az egyik vót Kis Gulyás, amelyik kisebb vót, a nagyobb vót Nagy Gulyás. Úgyhogy mán én jártam iskolába és akkor mondták, hogy na ki az édesanyád, ki az édesapád. Hát mondtam, hogy Varjú Pál édesapám, Hegedűs Franciska édesanyám. És akkor mondták, hogy jaj, a Nagy Gulyás Pajáé. Én meg visszaszóltam, hogy nem Gulyás Paja édesapám, hanem Varjú Pál édesapám. Az az, az az. Édesanyád meg Bukva Franci. Nem Bukva Franci, hát mondom, hogy Hegedűs Franci. Oszt akkor mondták, az az, a Bukva Hegedűsékből van. Most akkor én megkérdeztem édesanyámtul, hogy:
- Édesanyám, hát mér mondják, hogy Bukva Franci, meg Gulyás Paja, hát mér mondják azt?
- Hát fiam az olyan régi beszéd az.”
3. „Az én dédnagyapám, az vót Gulyás Varnyú. Hát abba az időszakba mikor az én szépnagyapám Gulyás Varjú vót, úgy vót, hogy gulyák vótak az endródi határba. Oszt annak a' vót a főnöke. Gulyás gazda vót. A Nagy Gulyás vót az én dédnagyapám, mer a' vót a fő gulyás. Az intézte minden gulyát. Meggazdút abbú a gazdaságbú. És akkor rajta maradt még az onokoján is, mer énnekem az édesanyám Gulyás Varnyú vót. Gulyás Varnyú Pál volt az édesanyám apja.”

Beteg Szűcs (Vaszkó):

1. „Vaszkót azér hítták Beteg Szűcsnek, mer szűcsmesterségje vót és állandóan beteg vót, beteg színű, fehér vót az arca mindég.”
2. „Szűcs vót a mestersége. Mindég olyan sápadt, beteg ember vót, még is halt az nem is olyan öreg korába és rajta maradt, hogy Beteg Szűcs.”
5. „Szűcsmester vót, Szűcs Géza, most halt meg nem olyan régen, de hogy Beteg Szűcsnek mér nevezték. Az asszony olyan nagy erős asszony vót, de az ember vót olyan beteges, meg is halt ott az a Vaszkó és akkor ezután a családja folytatta a mesterséget és csak rájuk maradt a Beteg Szűcs név, mer hogy olyan beteges vót az édesapjuk.”

Kofa (Tímár):

1. „Szeretett kofáskodni.”
„Kofa Bözse, Kofa Gyura, Kofa Eszter. Piacra, vására jártak, fuvarosok vótak.”

VIII. EGYÉB ÉLETKÖRÜLMÉNYEKRE UTALÓ RAGADVÁNYNEVEK:

3. Családi állapotra vonatkozó:

Kupak (Czikkely):

7. „Eztet mán csak nem eredetileg, mán csak ötet neveztek el annak idején kupaknak. Ęgyetlen egy gyerėke vót az anyjának, valamikor és úgy neveztek azt a gyerėkėt aki ěgyes és több – még ha akarták se – akkor se lėt nekik. Kupakba ment az édesanyja és a hát nem lett neki több családja, csak ěz az ěgy.”

Pocok (Gyuricza):

9. „Annyian vótak, mint a pocok. Sokan, kilencen, tízen maradtak meg, no ezér.”
12. „Az meg azér vót, mer rengeteg gyerėk vót, oszt aszonták, annyian vannak, mint a pocok.”

Nagy tata (Hegedűs): pontos, megbízható adat nincs.

Hármas (Hornok):

12. „Ěn Hármas Hornok vagyok, mer a dédnagyapán, vagy az űknagyapám, három nagyon daliás embər vót. Három fiú vót és akkor, azér lėt az ěn dédnagyapám, vagy űknagyapám, nem tudom melyik, valamelyik, hogy három fiatalember vót, és akkor rajtuk maradt. Mikor azok megnősűtek, akkor is aszonták, hogy ez a Hármas Hornokbú való. Ezt ěn így halottam az ěn édesapámtú.”

Csicsó (Kurilla):

12. „Ott is sok gyerėk vót. Annyian vótak, mint a csicsóka.”

4. Katonáskodásra vonatkozó:

Huszár (Gellai):

1. „Huszár Gėllai azér kapta azt a nevet, mer huszár vót, oszt büszke vót rá.”
6. „A huszárokná szolgált annak idején, mint katona.”

Vitéz (Harmati):

3. „A' meg vitéz vót, a katonaságná vitézséget kapott.”
5. ”Hát Harmati az Hunyán élt, Hornok István bácsinak nevezték azt, és akkor vitézzé avatták körülbelül 35-be, 38-ba a 14-es háborúba szerzett érdemeiér. És akkor ő meg kellett neki magyarosítani a nevit, vagy önként magyarosította Harmatira és azér Vitéz Harmati lett.”
1. ”Harmati az azér kapta a Vitéz nevet, mer a háború alatt vitézségi érmet szerzett.”

Baka (Szurovecz):

8. „Szurovecz Laci, Szurovecz Elek ott a Simai zugba, ezeket hítták Baka Szurovecznek. Azér, mer ezeknek az apjuk baka vót.”
7. ”Én is ismertem. Velem korú is vót a fia. És a nagyapja régén, a honvédéket, a gyalogosokat úgy nevezték, hogy baka. No és ez a Szurovecz, ez annak idején mikor tényleges katona vót, ez visszamaradt, mint ahogy most is lehet visszajelentkezni katonának, és ő valahány évig visszazupázott, így mondták régén.”

Vitéz (Tímár):

1. „A háborúba vitézségi érmét szerzett, kapott.”
5. „Vitéz Tímár pedig ez itt az Endrődi utcán lakik, Laci. Annak az édesapja pedig vitézséget szerzett a 14-es háborúba. Tímár István vót, Vitéz Tímár István.”

Huszár (Uhrin):

6. „Az nekem nagyapám volt. Mán mindenki hazajött a háborúból, ő még odavót. Őrmester volt, rövid volt a haja, nem hosszú, mint egy egyszerű katonának. Kakas volt a lova neve, oszt akkor megjött, előreküldte a lovat a házukho. A ló megállt a két ablak között, oszt nyerített egyet. Erre osztán kijött a bátyja, oszt mondta, hogy hazajött a Huszár.”

5. Vagyoni helyzetre utaló:

Nagyházú (Dinya): pontos, megbízható adat nincs.

Emeletes (Hornok): pontos, megbízható adat nincs.

Fazekasi (Báró):

8. „Sok földje vót, gazdaember vót, gyönyörű lovai vótak. Gyönyörű nagy istállója vót, nagy lófejek vótak kifestve.”

7. „A Fazekasba vót nekik olyan jó nagy területük, hát el is nevezték őket Báróéknak.”
6. „Gazdag volt, földeket szedett össze. Apródonként szedte össze magát, mint egy báró. Uhrin Mihály volt a neve.”

6. Valamilyen birtokra, tulajdonra vonatkozó ragadványnevek:

Gólyás (Dávid):

8. „Azér vót Gólyás, mer a háza tetején olyan kémény vót, hogy a gólya rá tudott fészkelni, és fészket is rakott rajta a gólya.”

Kokoly (Dinya):

12. „Hát azok meg aszongyák, azér vótak Kokoly, hogy ezelőtt régen borzasztó a búzatábla földjük tele vót konkollyal. Nem takarították. Oszt akkor nem Konkoly Dinya, hanem Kokoly Dinya, úgy ugye könnyebb vót kimondani.”
8. „Konkolyos vót a búzájuk.”

Kecskés (Fekécs):

8. „Ennek is kecskéje lehetett.”
1. „Fekécset azér hítták Kecskésnek, mer kecskéket tartott és vót neki bakkecskéje, jártak hozzá fedéztetni.”

Kecskés (Katona):

11. „Azér maradt rá, hogy Kecskés Katona, hogy vót neki birkája, kecskéje, meg kis növésű, ő a Kis Katona is.”

Csődör (Tímár):

6. „Csődöre vót, odajártak fedéztetni.”
1. „Csődöre vót neki.”

Gépes (Tímár):

1. „Gépje vót oszt azzal járt mindég csépelni. A vásártéren vót a háza neki, tanyája meg kint vót Póhalmon.”
3. „Annak gépje vót, cséplőgépjük vót, még kettő is tán, úgy tudom.”

Gólyás (Uhrin):

8. „Olyan házuk vót, hogy szabadkéményes, vagy lyukas-kéményes és a tetejin gólya vót.”
13. „Azokat azér hítták Gólyás Uhrinnak, mer gólyafészek vót a kéményükön. Gólyás Dani vót, az olyan idős vót, mint én.”

6. „Gólya vót a kéményen.”

7. Más személlyel való kapcsolatra utaló:

Bodola (Tímár):

8. „Ott laktak a népházná. A Toronyi utcán lakik Vince. Olyan idős, mint én. (Csak őt magát híták így, mer az apja meg mán Lyukas Tímár vót.) Bodola jó futbalista vót itt a magyar csapatba, a nagyváradi AC-ba jácott. Vince nagyon fürge mozgású gyerek vót és ezt Csejten nevezték el Bodolának. A Béke tésebe vót kertész.”

Dógi (Tímár):

8. „Dógi Gyuszi bácsi húzta a nótáját mindég. Ha mulatni akart, mindég Dógit kérte. Szeretett mulatni.”

Színész (Uhrin):

6. „Az színész volt először, aztán országgyűlési képviselő. Rózsahgyi tanítványa és rokona volt.”

2. „A Rózsahgyinek a famíliája.”

1. „Sándor bácsi. Rózsahgyi: őneki Uhrin vót az apja, de Rózsahgyi olyan zabigyerék vót, oszt ő színész vót.”

IX. ESEMÉNYRE VONATKOZÓ:

Kanadás (Tímár):

1. „A Kanadás az ezér vót, hogy kimentek Kanadába, kivándoroltak.”

5. „Kivándorolt Kanadába Kanadás Gizinek az édesanyja az kint lakott 10-15 évig, amikó visszakerült, Póhalmon vett földet.”

Gallyas (Gellai):

12. „Kint laktak tanyába azelőtt nagyon régen. Kocsival jártak haza a faluba. Az úton sok akácfagallyak, ez is az vót, és véletlenül az embernek ráakadt egy akácfagally a kalapjára. Oszt akkor megjárta úgy a falut a gallyal, meg ki is ment.

- Hát melyik Gellai, melyik?

- Hát gallyas, akinek gally vót a kalapján.”

Fogorvos (Gyebnár):

10. „Megvették azt a sarki házat, ahun laknak is, oszt akkor azt mondta a tanács, hogy hát fogorvosnak veszi meg a lakást, oszt közbe ez a Gyebnár párttitkár

vót-e, mi-e gyűtt bele lakni,, oszt elnevezték Fogorvosnak. Még a feleségit, most is Fogorvosnének mongyák. Ott gyűn a Fogorvosné.”

2. „A fogorvosnak vették azt a lakást, osztán őtet tették bele, oszt azér.”
8. „Azt a lakást a tanács fogorvosnak vette meg, és hogy pártember vót ez a Gyebnár, és a testvérét tette bele. Nagyon haragudtak akkor a népék.”

Villanyos (Uhrin):

12. „Édesapám oda Vas megyébe jártak kubikra. Oszt akkor az a Villanyos Uhrin is ott vót velük. Mikor gyűttek haza – egyszer egy évbe gyűttek haza karácsonykor – akkor Pest fele kellett nekik menni. Oszt persze ahun leszátak a Déli pályaudvaron, vagy hun, villamoson kellett elgyűnni ide a Keleti pályaudvarba nekik. Hát osztán gyűtt-ment ott a villamos, ez meg elkezdett kiabálni: „Villanyos bácsi, villanyos bácsi, álljon meg, álljon meg, maj’ mink is fűlszallunk.” Hát apám ezt sokat emlegette, no rajta is ragadt, hogy Villanyos Janó. Ez is nem olyan régen halt meg. Ez biztos, hogy azér lett Villanyos, mer az én apám is ott vót, mikor kiabáta ezt.”
1. „Az még azér kapta ezt a nevet, mer odavót munkán Pestén, osztán majd gyűnni akart mán haza, de a villamos elindút, mire ő odaért, oszt kiabát után, hogy: „Villanyos bácsi, ájon még, mer én is ára mēgyék.” Ezér kapta a Villanyos nevet.”

Lövi (Tímár):

5. „A falu rosszában van egy kocsmáros: Lövinger, ezt ő játszotta, a kapott szerep alapján lett Lövi.”

X. Névasszociációs indítékú ragadványnevek:

1. Játszi névalakításból született és névcsúfoló ragadványnevek: Gicsi Gácsi

2. Névvonatkoztatásos ragadványnevek:

b/ Magára a névformára utaló nevek:

Kétszer Kovács:

11. „Ez olyan vót, hogy a neve is Kovács volt, a mestersége is kovács vót.”
13. „A szakmája is kovács vót, meg a neve is Kovács vót.”

XII. Ismeretlen eredetű ragadványnevek:

Hucó (Bela), Hagács (Farkaszinszki), Kanál (Farkaszinszk)/, Tonti (Farkaszinszki), Duber (Fülöp), Szólátyi (Galambos), Lecsapi (Galambos), Ore (Gyuricza), Bolovár (Hanyecz), Fikuli (Hunya)

Seszták (Kiszely), Hegedűs (Németh), Begyó (Salamon), Nuktó (Sóczó), Pamuk úr (Szabó), Mokher (Szujó), Gyetü (Szurovecz), Csikási (Tímár), Csöre (Tímár), Ficek (Tímár), Magyar (Tímár), Plavec (Tímár), Silleg (Tímár), Szisztes(Tímár), Vajas v. Vajenka (Tímár), Ződ (Tímár), Picsík (Turcsányi), Csöre (Vaszkó), Kakas (Vaszkó), Bolovár (Varga).

4. HASZNÁLAT SZERINTI FELOSZTÁS

Használat szerint 4 csoportot különböztettem meg.

Ebből 3 csoport a leggyakoribb használati formákat mutatja be, a 4. egy érdekes, kivételes személyeknél alkalmazott formát ismertet.

1. Ragadványnév + keresztnév vagy becenév:

A leggyakoribb használati forma az, amikor a ragadványnév megelőzi a keresztnév vagy becenevet. A ragadványnév felvette az eredeti családnév megkülönböztető funkcióját.

A név viselőiről sokszor nem is tudták, hogy mi az eredeti családnévük, jóformán kizárólag a ragadványneveikön és keresztnévükön szólították őket. Tehát a köztudatban az egyes személyek ragadványneve élt, de arra nem találtam példát, hogy ezek az elnevezések – a családnévet kiszorítva, az eredeti családnév helyett – bekerültek volna a hivatalos névhasználatba.

Példák a használati formára:

- Szörös Ilona
- Szörös Péter
- Pucor Ceci
- Frici Pista
- Magyar Kati
- Magyar Jani
- Szent Antal Mariska
- Köri Miklós
- Liba Pista
- Hagács Imre
- Suszter Pista

2. Ragadványnév + családnév

Ez is gyakran használt forma. A ragadványnév itt kijelölő szerepet tölt be. Ezt a formát inkább említő beszédhelyzetekben használták, amikor több azonos nevű ember közül döntötték el, hogy melyikről van éppen szó.

12. „Mer ugye ez, meg az, melyik Dinya? Szőke Dinya.

3. Ragadványnév + családnév + keresztnév vagy becenév

A harmadik csoport abban különbözik a másodiktól, hogy ez már három tagú, a ragadványnevet és a családnévet a keresztnév vagy becenév követi.

Mára már csak rövidítésként, betűként maradtak meg több családban a hivatalos név előtt a ragadványnevek.

Például:

- Szép Szujó Regina
- Sártói Vaszkó Mihály
- Malmos Dinya Mihály
- Galambos Gyuricza Imre
- Szép Tímár Jolán
- Hajcsár Varga Imre
- Villanyos Uhrin Ottó
- Bikás Kurilla Imre
- Lóherélő Szabó Imre
- Élesztős Tímár Jóska
- Paprikás Uhrin Gyura

Ezek a formák az élőnyelvi használatban gyakran keveredtek egymással. Az adott beszédhelyzetben hol az egyik, hol a másik formát alkalmazták.

4. Ragadványnév + keresztnév + családnév

Ez a forma már nagyon ritka. Kivételes, a közösségben nagy tiszteletben álló személyeknél alkalmazták. Például: Vak Péter Tímár.

A névsorrendben hátra került Tímár családnév nem megkülönböztető jellegű, mivel két Vak Péter nem volt, hanem a névsorrend megváltoztatásával akarták kiemelni az egyes személy megbecsült voltát.

Gyűjtésemben szerepel néhány száz évesnél is régebbi elnevezés, amelyeket ma már csak az öregek megszólítására, azonosítására használnak, vagy már egyáltalán nem, mert az az ember, vagy család, aki a nevet viselte, már meghalt.

Vannak olyan ragadványnevek is, amelyek most keletkeztek az elmúlt évtizedekben, viselőjük ma is él, azonosítására a nevet ma is használják.

Sajnos nagyon nehéz kideríteni, hogy régen az élőnyelvi használatban hogyan alkalmazták ezeket az elnevezéseket.

Annyit biztosan állíthatok, hogy a névadás gyakorisága sokkal nagyobb volt, mint ma. A ragadványnevek adása szociális helyzethez nem kötődött. Ugyanolyan gyakorisággal kaphatott nevet gazdag és szegény, rendetlen, hanyag, vagy szorgalmas, tiszta ember. Ugyanúgy kiemelték a pozitív emberi tulajdonságokat, mint a negatívokat. Sok elnevezés született iskolás és felnőtt korban, de találhatunk példát idős korban kapott elnevezésekre is. Ma kevesebb ragadványnév keletkezik.

A ma élő középkorú, illetve fiatal nemzedék tagjai már nem használják szüleik, nagyszüleik neveit, de a ma élő nagyszülők, idősebb szülők saját generációjukon belül igen.

5. SZÓFAJI FELMÉRÉS

A vizsgált 297 endrődi ragadványnév 87 %-a névszói eredetű. A melléknévi eredetű ragadványnevek vannak többségben a főnéviekhez viszonyítva. Az összes elnevezés 66 %-a melléknévi eredetű.

A melléknévi ragadványnevek többsége képzett szó, a leggyakoribbak az -s képzővel képzett nevek, de gyakori még az -i, illetve az -ú, -ű képzős ragadványnevek is.

Füstös, Gólyás, Gittes, Malmos, Tüviskes, Mézes, Buszos, Kecskés, Gallyas, Gugás, Pikulás, Galambos, Nyálás, Garados, Pántlikás, Köteles, Gyáros, Boros, Borzos, Bugyogós, Emeletes, Fingos, Hármás, Kátrányos, Kormos, Púderos, Sipés, Szőrös, Pipás, Részeges, Bikás, Hegedűs, Klarinétos, Bajuszos, Lármás, Traumás, Bolhás, Dobos, Dohányos, Élesztős, Gépes, Hájás, Kanadás, Kontyos, Lyukas, Muzsikus, Pucros, Szemőcsös, Szisztes, Tepsis, Túrós, Vajas, Koporsós, Drótos, Kanos, Kásás, Krumplis, Paprikás, Villanyos, Ragyás, Veres, Pizskos, Édes,

Kórházi, Szólátyi, Lecsapi, Parti, Határszéli, Szuhakállói, Zubereczi, Faszarági, Füttyöri, Bagi, Csihari, Csikási, Csivari, Csütörtöki, Kórházi, Köri, Óvári, Zugi, Görömbölyi, Kaposi, Sártói, Dombszögi, Pupi, Topi, Kancsi

Aranyfogú, Nagyházú, Bórbajuszú, Félkezű. Dratvanyakú, Nagyabajuszú, Veresorú, Csucsilyukú, Falbú, Félkezű, Vasfejű, Ferdenyakú

Ragyogó, Csipogó, Veró, Kopasz, Fogatlan, Szöszér

A példákból kitűnik, hogy -s képzővel köznévből, (kivétel Hármás, mert ez számnévből képzett) -i képzővel köznévből illetve tulajdonnévből, -ú, -ű képzővel pedig köznévből képzettek mellékneveket.

A melléknévi ragadványnevek kisebb része képzetlen, illetve már nem felismerhető képzett eredetű:

Kis, Nagy, Karafa, Sánta, Süket, Szőke, Beteg, Ficek, Pizse, Precso, Szép, Bolovár, Sifli, Burzsuj, Topa, Vak, Potyék, Rozoga, Szőke, Fehér, Fekete

Az elnevezések 21 %-a főnévi eredetű. Ez 64 nevet jelent. Ebből 46 név köznévi, 18 pedig tulajdonnévi:

Szent Antal, Fero, Hunya, Lóránt, Bukva, Frici, Kosztyi, Liszka, Elek, Gergely, Nagy Gyura, Tátili, Gicsi, Vanger, Dógi, Antal, Lövi, Bodola

Két számnévi eredetű ragadványnevet találtam. Az egyik a három tőszámnévből -s melléknévképzővel képzett Hármas név (Hornok), a másik a szlovák gyeszagy (10) tőszámnévből származó Gyesza (Gyebnár).

Névmási eredetű ragadványnevet nem találtam.

3 igei elnevezés van, ebből kettő 1. szám 2. személyű, felszólító módú, alanyi ragozású ige:

Reszelj (Hornok), Szaladj (Szabó). A harmadik név a fizeti ige rosszul ejtett alakja: Fütyeti (Tímár).

Egy határozószói: Bezzeg (Tímár), egy számhatározói: Kétszer (Kovács), egy rövidítés: Kalot (Uhrin) (Katolikus Legények Országos Társasága) és egy köszönési forma, a Dicsértessék tartozik az egyéb kategóriába, illetve még a Kilata /Martinák/ ragadványnév is, amely a Ki látta? Mondat rossz ejtése miatt vált Kilatává.

Összesen 6 kételemű ragadványnevet találtam:

Szent Antal (Tímár), Beteg Szűcs (Vaszkó), Kis Gulyás (Varjú), Nagy Gulyás (Varjú), Nagy Gyura (Tímár), Vasfejű Plesko (Porubcsánszki).

19 elnevezésnek nem ismertem meg hitelesen az eredetét, emiatt arra sem vállalkozhattam, hogy pontosan meghatározzam szófaját, ezér inkább nem kategorizáltam.

Ezek: Hucó, Hagács, Tonti, Duber, Ore, Picsík, Sipakuli, Fikuli, Seszták, Csicsó, Plesko, Begyó, Nuktó, Mokher, Gyetü, Csöre, Plavec, Silleg, Puru.

6. KÖVETKEZTETÉSEK, A TOVÁBBI KUTATÁS LEHETŐSÉGEI

A gyűjtésben szereplő ragadványnevek állománya gazdag. Régen a település zártsága s egyes családnevek gyakorisága miatt nagyon sok elsődlegesen azonosító szerepű ragadványnév keletkezett.

Mára a közösség zártsága teljesen megszűnt, s míg az 1920-a 30-as években több mint 13000 volt a falu lakosainak száma (XXXIV. 104.o.) s a lakosság átlagéletkora alacsony volt, ma Endrőd körülbelül 6000 lelket számláló városrész, és a lakosság nagy része idős emberekből áll.

Ezek az idős emberek nagyon sokat megőriztek elődeik szokásaiból, hagyományaikból. Igyekeznek ezeket életben tartani, de sajnos ez életmód változása, a társadalmi és gazdasági élet átalakulása egyre nehezebb feladatokat ró a hagyományokat átadni akaró idősek vállára.

A falu lakossága egyre apad, nincsenek fiatalok, akik tovább élnék és tovább folytatnák a hagyományokat s így nagyon sok értékes, érdekes, fontos szokás, tevékenység, tárgy feledésbe merül.

Így van ez a ragadványnévadás,- használat esetében is.

Keletkeznek ugyan még ragadványnevek, de lényegesen kevesebb számban, mint régen.

Dolgozatomban tehát arra fordítottam a legnagyobb figyelmet, hogy összegyűjtsem az Endrődön használt ragadványneveket, és megőrizzem az utókor számára. A célom névmentés volt, és azt hiszem, hogy eddigi munkám nem volt haszontalan.

Az általam alkalmazottakon kívül lehetséges más szempontú feldolgozás is. További kutatások szükségesek a ragadványnév használat módjainak felderítésére, illetve folytatni kell az újabb keletkezésű elnevezések gyűjtését, feldolgozását is. A téma a magyar nyelvkinccs része: ápolása, a hagyományőrzés fontos feladat a jelenkor és a jövő számára is.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani Hornok Lajosné Németh Eszternek és Dr. Virághné dr. Horváth Erzsébet tanárnőnek segítségadásáért, illetve adatközlőimnek, azoknak az idős embereknek, akik kérdéseimre igyekeztek kielégítő válaszokat adni.

7. ADATKÖZLŐK

1. FARKAS MÁTÉ
Gyomaendrőd, Ifjúsági ltp. 9/1.
Foglalkozás: földműves
Szül.-i adatok: Endrőd, 1913. április 18.
Életkor: 79 év
2. HORNOK JÓZSEFNÉ (ÓVÁRI TÍMÁR MARGIT/
Gyomaendrőd, II. ker. 407.
Foglalkozás: háztartásbeli
Szül.-i adatok: Endrőd, 1919. június 30.
Életkor: 73 év
3. BELA LAJOSNÉ (HORNOK ESZTER)
Gyomaendrőd, Kilián tér 2.
Foglalkozás: háztartásbeli
Szül.-i adatok: Gyoma, 1911. március 30.
Életkor: 81 év
4. HUNYA LAJOSNÉ
Gyomaendrőd, Selyem út 18.
Foglalkozás: háztartásbeli
Szül.-i adatok: Endrőd, 1912. április 12.
Életkor: 80 év
5. PELYVA IMRÉNÉ (HUNYA ILONA)
Gyomaendrőd, Selyem út 16.
Foglalkozás: varrónő
Szül.-i adatok: Hunya, 1923. október 19.
Életkor: 69 év
6. SZABÓ ELEKNÉ (KOVÁCS ETELKA)
Gyomaendrőd, Selyem út 13.
Foglalkozás: tisztviselő
Szül.-i adatok: Arad megye, Kürtös, 1911. február 25.
Életkor: 81 év
7. SZILÁGYI IMRE
Gyomaendrőd, Sugár út 10.
Foglalkozás: földműves, normás, állatfelvásárló
Szül.-i adatok: Hunya, 1913. augusztus 24.
Életkor: 79 év

8. IVÁNYI LAJOS
Gyomaendrőd, Sugár úr 10.
Foglalkozás: könyvelő
Szül.-i adatok: Endrőd, 1926. december 22.
Életkor: 67 év
9. IVÁNYI LAJOSNÉ (HABZDA MÁRIA)
Gyomaendrőd, Sugár út 10.
Foglalkozás: szakács
Szül.-i adatok: Endrőd, 1929. augusztus 23.
Életkor: 63 év
10. KULIK BENŐNÉ
Gyomaendrőd, Sugár út 60/1.
Foglalkozás: konyhai dolgozó
Szül.-i adatok: Endrőd, 1933. június 8.
Életkor: 59 év
11. RÓFUSZ GYULÁNÉ (VARJÚ MÁRIA)
Gyomaendrőd, Endrődi út 27.
Foglalkozás: háztartásbeli
Szül.-i adatok: Endrőd, 1912. szeptember 20.
Életkor: 81 év
12. FRANKÓ MIHÁLYNÉ (HORNOK HERMINA)
Gyomaendrőd, Akác út 2.
Foglalkozás: takarítónő
Szül.-i adatok: Endrőd, 1928. június 20.
Életkor: 64 év
13. PELYVA MIKLÓS
Gyomaendrőd, Honvéd út 1/1.
Foglalkozás: fuvaros
Szül.-i adatok: Endrőd, 1914. november 30.
Életkor: 79 év

8. A SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

- I. Bachát László: A hivatalos névből alakult ragadványnevek az iskolában
MNY. LXVIII. 1971.
- II. Bachát László: A ragadványnevek néhány problémája
Ny. Tud. Ért. 70. sz. 130.
/ - a lelki tulajdonságra utaló iskolai ragadványnevek. Nyr. 96:16/
- III. Balázs János: A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében
Ált. Nyelvészeti Tanulmányok I. 41-52.
- IV. Balázs Judit: A ragadványnevek szerepe Rábaszentandrás névrendszerében
Nyelvtudományi Évkönyv 114. 1982.
- V. Balogh László: A szamoszegi ragadványnevek rendszere
MNyj. XII. 109.
- VI. Banner Benedek: Adatok a ragadványnevek kialakulásához
Ethnographia 1960. LXXI/4. szám 537-551.
- VII. Bárczi Géza: A tulajdonnevek: A magyar szókincs eredete
Bp. 1958. Tankönyvkiadó
- VIII. Benkő Lóránd: A régi magyar személynévadás
Bp. 1949. Akadémiai Kiadó
- IX. Berényi Zsuzsa: Az iskolai ragadványnevek gyűjtése
Nyr. 96. 414.
- X. Berrár Jolán: Személynév kutatásunk 1945-59 között
Mny. LVI.
- XI. Bura László: Ragadványnevek Bogdánfalváról
Ny Irk. X. 369-77.
- XII. Demes Gabriella: Csíkszentimre ragadványnevei
- XIII. B. Gergely Piroska: A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere
Bukarest, 1977.
- XIV. Gutmann Miklós: Ragadványnevek az általános iskola felsőtagozatos tanulóinak köréből

- Ny. 97. 1973.
- XV. Hajdú Mihály: A magyar becézőnevek (1770-1970)
Bp. Akadémiai Kiadó, 1974.
- XVI. Hajdú Mihály: Személynév-kutatásunk 1960-67 között
Mny. LXV. 1968.
- XVII. Hajdú Mihály-Rácz Endre: Név és társadalom
A III. konferencia előadásai
MNyTK. 160. 1983.
- XVIII. Kálmán Béla: A nevek világa
Gondolat Kiadó, Bp. 1967.
- XIX. Kocsis István: Kőszegremete gúny- és ragadványnevei
- XX. Ladó János: Magyar utónévkönyv
Akadémiai Kiadó, Bp. 1982.
- XXI. Máté József: Ragadványnevek Heves községben
MNyj. XI. 43.
- XXII. Mizser Lajos: Katonai ragadványnevek
MNy. LXIX. 69.
- XXIII. Ördög Ferenc: Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén
1973
- XXIV. Pákozdi Endre: Vésztői ragadványnevek
MNy. VII. 83-100.
- XXV. Rácz Endre: Magyar becenevek
Nyelvi Ismeretszerzés 1974/2.
- XXVI. J. Soltész Katalin: A tulajdonnév funkciója és jelentése
Bp. 1979. Akadémiai Kiadó
- XXVII.J. Soltész Katalin: Az egyéb tulajdonnevek kutatásának helyzete, s
feladatai
Bp. 1975. Akadémiai Kiadó
- XXVIII. Szász Lőrinc: Gyergyócsomafalva ragadványnevei
Ny Irk. X. 77-92.
- XXIX. K. Szoboszlai Ágnes: Ragadványnevek Felsőnyárádon

MNy. XI. 59-63.

- XXX. Tóth Katalin: A Karancs vidéki ragadványnévadás kérdéseihez
MNyj. XII. 95.
- XXXI. Magyar Értelmező Kéziszótár
Akadémiai Kiadó, Bp. 1985
Szerk.: Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor,
Kovalovszky Miklós
- XXXII. A magyar nyelv története – etimológiai szótára
Akadémiai Kiadó Bp. 1984.
Szerk.: Benkő Lóránd, Kiss Lajos, Papp László
- XXXIII. Új magyar tájszótár
Akadémiai Kiadó, Bp. 1979.
Szerk.: B. Lőrinczy Éva, Hosszú Ferenc
- XXXIV. Endrődi füzetek 1. 1922.
Az endrődi gyerekek élete a századfordulótól
- XXXV. Endrődi füzetek 2. 1993.
Az endrődi asszonyok élete a századfordulótól
- XXXVI. Molnár József: A magyar beszédhangok atlasza
Bp. Tankönyvkiadó, 1986.
- XXXVII. Nyelvtudomány és művelődéstörténet
A IV. Magyar Névtudományi Konferencia
előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján
Zalaegerszeg, 1989.
Szerk.: Balogh Lajos és Ördög Ferenc

9. TARTALOMJEGYZÉK

1. A TÉMAVÁLASZTÁS ÉS AZ ANYAGFELDOLGOZÁS KÖRÜLMÉNYEI	2
2. AZ ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK RENDSZERE A NÉVADÁS INDITÉKA SZERINT	4
3. ENDRÓDI RAGADVÁNYNEVEK	6-46
Gúny- és bóknevek	6
a./ családtagra utaló ragadványnév	6
b./ Testi tulajdonságokra utaló ragadványnevek	6
- a pocakosságra, kövér termetre, soványságra utaló nevek	
- a feltűnő testrészre, testi fogyatékoságra utaló nevek	
- a hangra, hangszínre utalók	
- haj-, szem-, bőrszínre utalók	
- gondozatlan, elhanyagolt külsőre vonatkozók	
- öltözködésre vonatkozók	
c./ a lelki tulajdonságon alapuló ragadványnevek	8
- zsugoriságra vonatkozók	
- butaságra, szellemi ügyefogyottságra vonatkozó nevek	
- kevélységre utalók	
- részegeskedésre vonatkozó	
- bölcsködésre, parancsolgatásra vonatkozó	
- gúnyolódást, kötekedő természetet kifejezők	
d./ szavajárásra, szokásra vonatkozó gúnynevek	11
e./ életkörülményre utaló ragadványnevek	12
- anyagi helyzetre utaló nevek	
- foglalkozásra vonatkozók	
- származásra, családi körülményekre utalók	
- egyéb életkörülményekre utalók	
f./ eseményre utaló gúnynév	13
Elsődlegesen azonosító szerepű ragadványnevek	13
I. Családtagok nevére vonatkozó ragadványnevek	13

II. Testi tulajdonságra utaló ragadványnevek:	15
1. Csúnyság, szépség	
2. Testalkat, termet	
3. Haj-, szem-, bőrszín	
4. Haj-, bajuszviselet, szőrzet	
5. Feltűnő testrész, testi fogyatékoság	
6. Hang, hangszín	
7. Beszédhiba	
8. Öltözködés	
III. Lelki tulajdonságra utaló ragadványnevek	26
10. Szomorúság, mogorvaság, barátságtalanság	
13. Gúnyolódás, kötekedés	
IV. Szavajárásra, szokásra utaló ragadványnevek	26
1. Szavajárásra utalók	
a./ tulajdonképpeni szavajárási nevek	
c./ Feltűnő szóhasználatra, névbotlásra, elszólásra utaló ragadványnevek	
g./ idegen nyelv fitogtatására utaló ragadványnevek	
2. Szokásra utalók	
a./ kedvenc cselekvésre, játékra utalók	
b./ kedvenc ételre utalók	
e./ egyéb szokásra utalók	
VI. Egykori, vagy jelenlegi lakóhelyre utaló ragadványnevek	29
VII. Foglalkozásra vonatkozó ragadványnevek	32
VIII. Egyéb életkörülményekre utaló ragadványnevek	41
3. családi állapotról vonatkozó	
4. katonáskodásra vonatkozó	
5. vagyoni helyzetre utaló	
6. valamilyen birtokra, tulajdonra vonatkozó	
7. más személlyel való kapcsolatra utaló	
IX. Eseményekre vonatkozó ragadványnevek	44
X. Névvasszociációs indítékú ragadványnevek	45
XII. Ismeretlen eredetű ragadványnevek	46

4. HASZNÁLAT SZERINTI FELOZTÁS	46
5. SZÓFAJI FELMÉRÉS	48
6. KÖVETKEZTETÉSEK, A KUTATÁS TOVÁBBI LEHETŐSÉGEI	49
7. ADATKÖZLŐK	51-52
8. A SZAKIRODALOM JEGYZÉKE	53-55
9. TARTALOMJEGYZÉK	56